

Svandammen

-en vision om länken mellan Uppsalas
stadskärna och Stadsträdgård

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur.
Examensarbete vid landskapsarkitektprogrammet SLU Ultuna 2012 av Erik Eneroth.

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap,
institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur
Examensarbete för yrkesexamen på landskapsarkitekturprogrammet 2012
EX0504 Självständigt arbete i landskapsarkitektur, 30 hp

Nivå: Avancerad A2E

© Erik Eneroth

Titel på svenska: Svandammen – en vision om länken mellan Uppsalas stadskärna och Stadsträdgård

Title in English: Svandammen – a vision of the link between Uppsala's city center and Stadsträdgården

Handledare: Tomas Eriksson, institutionen för stad och land

Examinator: Sofia Sandqvist, institutionen för stad och land

Foto: Författaren där inte annat anges

Utgivningsort: Uppsala

Nyckelord: Svandammen, entréplats, gestaltning, gestaltningsprocess, design.

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>

Förord

Tack till min handledare Tomas Eriksson för bra handledningstillfällen och goda råd. Tack till Karin Åkerblom på Uppsala Kommun för möjligheten att arbeta med Svandammen. Tack Helena Hasselblad på Tyréns i Linköping för sporrande handledning.

Tack till familj, vänner och studiekamrater för visat intresse, kärlek, tålamod och användbara tips under skrivandets gång.

Erik Eneroth

Sammanfattning

Jag har valt att göra ett gestaltningsförslag för stadsrummet Svandammen i Uppsala. Grunden i detta arbete har varit att genom analys av platsen skapa en förståelse för behov, brister och potential. Utefter detta har jag skapat ett visionärt gestaltningsförslag. Resultatet av arbetet syftar till att ge nya idéer och inspirera till den framtida utvecklingen av platsen.

Syfte och mål

Syftet med arbetet är att undersöka vilka möjligheter det finns att utveckla Svandammen utifrån dess nuvarande och framtida förutsättningar. Svandammen ingår i en utveckling av ett parkområde i södra delen av Uppsala stad (se sid. 14 för mer info). Utifrån detta formulerades forskningsfrågan:

Hur kan Svandammen gestaltas så att platsen blir ett attraktivt och funktionellt stadsrum med fokus på att vara en länk mellan stadskärnan och Stadsträdgården?

Målet med arbetet är att skapa ett förslag som svarar på forskningsfrågan. Resultatet är en analys och en vision för en framtida utveckling av området.

Metod

Arbetsprocessen utgår från olika analys- och gestaltningsmetoder. Teoretiska källor är inspiration och förebild till de val som har format det färdiga resultatet. Mina stadsrumsanalyser är inspirerade av Kevin Lynchs analysmetoder från boken Image of the City (Lynch, 1960). Jag har även tagit viss inspiration från Gordon Cullens sekvensanalys (Cullen, 1961).

Analyserna leder fram till en sammanfattning av det viktigaste att bejaka på platsen. Analysen och referensobjekten ligger till grund för visionen som mynnar ut i ett program för Svandammen. Programmet bildar ett ramverk med riktlinjer för den fortsatta gestaltningen.

Vision

Förslaget syftar till att strukturera platsen så att Svandammen ska kunna fungera som länk mellan stadskärnan och parken. Förslaget syftar även till att lyfta fram befintliga kvalitéer och skapa nya. Visionen är att Svandammens ska blir ett stadsrum med torgkaraktär som utmärker sig i Uppsala och är anpassad för den nya utvecklingen av grönområdet söder om platsen. Den nya utformningen gör Svandammen till en plats som möjliggör passage samtidigt som det finns kvalitéer som gör det värt att stanna upp och njuta av platsen.

För att Svandammen ska fungera som länk mellan stadskärnan och Stadsträdgården krävs det att entrémöjligheterna till Stadsträdgården utvecklas. Den nuvarande entrén behöver både förtydligas och kompletteras. Svandammen blir attraktiv genom att platsen får en sammanhållen och enhetlig gestaltning. Befintliga kvalitéer upprustas och anpassas för att fungera med den nya utformningen. Utvecklingen av Svandammen som en länk med attraktiva kvalitéer gör stadsrummet funktionellt.

Situation och återgärder

Den historiska undersökningen visar att Svandammen är ett stadsrum som under 1900-talet fått trafikkaraktär eftersom bil och cykeltrafik tillkommit. Svandammen inrymmer många funktioner och den nuvarande utformningen innebär att trafiken tar stor plats. Analysen visar att de nya trafiklösningarna har skapat ett lapptäcke som i avsaknad av helhetsgrepp har gjort platsen rörig. Analysen visar också på att entrén till Stadsträdgården har underordnats trafiken och att behovet av en tydlig funktionsuppdelning samt att en ny prioritering är nödvändig för att Svandammen ska anpassa till en mer allsidig användning. Åtgärderna för att lösa Svandammens problem samt att ge svar på forskningsfrågan kan övergripande sammanfattas till följande punkter:

- Ändra platsens fokus från fordonstrafik till fotgängare
- Skapa en öppenhet mellan Svandammen och Stadsträdgården
- Utveckla entréerna till Stadsträdgården
- Utnyttja platsens starka rumslighet för att skapa en tydlig plats.
- Ta ett helhetsgrepp om Svandammen
- Fasaderna runt Svandammen har höga arkitektoniska kvaliteter som bör exponeras mot platsen
- De nya busshållplatser ska placeras utanför Svandammen med hänsyn till platsen.

Diskussion

Min vision visar att Svandammen har alla möjligheter att utvecklas till att bli ett välfungerande stadsrum med övergripande funktion som länk mellan stadskärnan och Stadsträdgården. Resultatet svarar på min forskningsfråga och lämnar arbetet med Svandammen i ett stadium för vidareutveckling.

Den nuvarande utformningen av Svandammen är ett resultat av tillägg och förändringar av mindre delar av platsen som under åren inneburit att Svandammen förlorat sin roll som entréplats till Stadsparken. Under gestaltningen upplevde jag inte att det var svårt att kombinera den mer övergripande frågan om länken och det mer platsspecifika i det funktionella och attraktiva. Tvärt om så passade kombinationen bra och underlättade de val som jag gjorde. Svårigheterna i gestaltningen var att hitta en nivå som gjorde förslaget förståeligt samtidigt som det är en vision. Det är viktigt att förslaget ses som en vision och inte som en färdig gestaltning.

Svandammen behöver inte vara en plats med huvudfokus på trafik. Svandammen kan utformas till att vara en knutpunkt som tillgodoser trafikens behov, samtidigt som den gående människan prioriteras.

Svandammen är i grunden inte ett problem som behöver lösas utan snarare en möjlighet till att skapa en unik plats med många värden. Platsen är rik på händelsefull omgivning, omges av husarkitektur av hög nivå och har en attraktionskraft som dagligen lockar många av Uppsalas invånare att vistas eller passera platsen.

Min förhoppning är att denna vision kommer att ligga till grund för Uppsala kommuns framtida utveckling av Svandammen.

Summary

Can Svandammen be both a functional and attractive place? What is required to establish a fully functioning forecourt? These are some of the questions that inspired me to choose Svandammen as the subject to handle in my essay for a master in landscape architecture at SLU in Uppsala.

Context

The site for this master design project is a central urban space called Svandammen which is located in Uppsala, Sweden.

The municipality in Uppsala has since the year 2008 investigated how to develop the southern part of the central riverside in Uppsala. In January 2011 the municipality decided on an organization that would work on how to develop the area between the two existing bridges called Islandsbron and Kungsbron. The development both handles upgrading and adding of functions to the area. The aim is to create a larger contiguous park on both sides of the Fyriså river which would make it Uppsala's new City Park.

The development has the aim to make the area more attractive, which in the future will lead to more people willing to visit the park.

Svandammen is located in the northern end of the park area, nearest the city center. A larger flow of visitors will most likely travel between the city and the new park which will contribute to a higher pressure on Svandammen. The changes will increase the site's role as the link between the city center and the park. This puts new demands on how Svandammen should meet the new needs.

Goals and purpose

The goal for this master thesis is to develop a design proposal for Svandammen so that the link between the city center and the Park improves. The design will also enhance the site qualities.

My work shall convey the decisions and positions that form the basis for the process that leads to my proposal. I clarify my decisions by describing my work with inventory, analysis and program to create an understanding of the results.

The purpose of this work is to investigate the possibilities of developing Svandammen to become a functional and attractive urban space.

My master thesis is influenced by the wishes from Uppsala municipality, but I am therefore not bound by municipal guidelines.

My research question is based on my aims, the following: How can Svandammen be designed so that the place becomes an attractive and functional urban spaces that has the function as a link between the city center and the park?

The design is delimited to become a vision for the area. Details and technical solutions are therefore not included in this essay.

Method

The method to reach the result for this essay has been the creative process that follows a design project. The method to reach the result of this thesis has been the creative process that follows a design project.

The work process is based on different collection analysis and design methods.

Theoretical sources gave me knowledge and inspiration that are used in the design process and therefore are a part of the finished result. Analytical methods are inspired from Kevin Lynch's (Lynch, 1960) analysis from the book Image of a city and on Cullen's (Cullen, 1961) thoughts on the experience of an urban landscape.

The analysis leads to a summary of the key aspects of the site, which together with the reference objects is the basis for the concept that underlie the program for Svandammen. The program forms a framework of guidelines for the continued portrayal.

Prospects for development

The most important issues for Svandammen are that the site's features are structured to function as a link between the city center and the park.

The prospects for development are:

- Change the focus on the site from traffic to pedestrians
- Create a transparency between the Svandammen and the city garden
- Develop the entrances to the city garden
- Route all vehicular traffic along Mungatan and Sjukusvägen so that the area around the pond will be vehicle-free
- Take a holistic approach and restore the entire site

- The facades around Svandammen has high architectural qualities that should be exposed to the site

- The new bus stops should not be placed on Svandammen with respect to the site's tranquility and nature.

Vision

The concept is the idea behind the proposal. It aims to explain the thoughts behind the result.

My vision is to create an urban space that is the link between the city and the park. The site will be designed to work both individually and together with the City Garden and the city center.

The design of Svandammen should have a strong identity that stands out in Uppsala. Svandammen should be designed to be both attractive to stay in the site and reinforce the interest of the visitor to continue into the City Garden.

Svandammen should in the future be characterized by a combined cohesive design in which the details and textures are playing with each other and creating uniformity of use.

Svandammens historical heritage are to be utilized. Old structures and elements that add value to the Svandammen should be saved.

The visions in bullet points:

- Create a movement between the City and the City Garden.
- Dispose the spatiality on Svandammen to create a transparent place.

Discussion

The vision of Svandammen as a link between the city center and the Park, combined with functional solutions and the redesign of the site answers to my research question.

As I see it, the overall gist of my thesis is that the existing balance between the different functions, and the balance between function and aesthetics of the site is badly distributed.

Svandammen doesn't need to be a place with main focus on traffic. Svandammen can be a site that meets the traffic needs, and at the same time puts the pedestrians first.

The current design of Svandammen is the result of smaller changes of the site made over time. The result of these changes is the reason why Svandammen has lost its role as a forecourt to the city park.

From a conservation perspective I think it could be controversial to change Svandammen, because the site has such a long and important history in Uppsala.

I often find that the matter of preservation is focused on the material objects that may be of historical value because of the number of years it's been in one place. I think it is important to highlight this topic from multiple perspectives.

If we go back and look at how Svandammen has developed since the 13th century, the use and design of the site has changed and adapted with time. It is therefore relevant to ask what is a historical legacy? Is it the material things of the past, or is it to carry on with the tradition of a place that is updated according to current needs? The answer seems to me that both are important to affirm, and that all places require a unique valuation.

My approach while working on this thesis has been that it is important that the site develops to suit today's needs. I have also realized that some of Svandammens historical elements are worthy of keeping because it higher the value of the site.

I feel that this thesis has developed my ability to approach a historical site that needs to change towards today's needs.

This proposal is designed to give the municipality of Uppsala a vision of how Svandammen can develop to be a well-functioning urban space.

I believe that it's necessary to continue the work with Svandammen on a more detailed level, to examine technological solutions such as heights, materials and how the square meets the connecting roads and the City Garden.

I am convinced that Svandammen can be an effective entrance hall, that creates a better link between the Town and City Garden. Svandammen is basically not a problem that needs to be solved. It is rather an opportunity to create a unique place with many values. My hope is that the municipality of Uppsala will use this work as a foundation for the future development of Svandammen.

Innehållsförteckning

Inledning

Syfte och mål Avgränsning Frågeställning	10
Metod och genomförande Inventeringsmetoder Analysmetode Gestaltningmetoder Disposition	11
Bakgrund till uppgiften	12-13

Inventering

Svandammens placering i Uppsala Befintlig utformning och fastighetsgränser	14
Vegetation Trafik	15
Historia	16-17

Analys

Trafik i området	18-19
Trafik på Svandammen	20
Barriär och sikt	21
Länken	22-23
Stadsträdgårdens entréer	24-25
Vegetation, Offentligt- Privat	26
Rumslighet	27

Målpunkter och fastigheter	28
Dammen	29
Entré till Stadsparken	30
Flustret Pumphuset	31
Kvarteret Munken Konditori Fågelsången	32
Brf. Fågelsången Birger Jarl.....	33
Slottskällan Svettis och tennishallen	34
Sammanfattning av analys	35

Teori

Entrérum	36
Nybroplan	37
Vatten i staden	38
Kungsträdgården	39
Sharedspace	40
Skvallertorget	41

Vision och Program

Vision	42
Program	43

Förslaget

Övergripande	44-45
Trafik	46-47
Entréerna	48-49
Dammen	50-51
Busshållplatser	52
Perspektiv	53
Diskussion	54
Källförteckning	55

Inledning

Många städer upprustas idag och samtidigt som det offentliga rummet får större betydelse i staden så pågår det en ständig diskussion om förtätning. Svandammen är en del av ett centralt beläget grönområde i Uppsala som inte bara ska upprustas utan även expandera. Möjligheten att få arbeta med en del av ett stort grönområde som inte fokuserar på förtätning gjorde att jag blev intresserad av projektet.

Att utveckla Svandammen såg jag som en stor utmaning eftersom stadsrummet rymmer många funktioner, har en händelserik omgivning och att det på platsen finns en rik historia.

I uppgiften såg jag en komplex plats med stor potential att bli ett mer välfungerande och mer attraktivt stadsrum. Utmaningen i att utveckla Svandammen till att bli ett stadsrum som fungerar efter dagens behov upplevde jag som inspirerande och utvecklande.

Grunden i detta arbete har varit att genom analys av platsen skapa en förståelse för behov, brister och potential. Utefter detta har jag skapat ett visionärt gestaltungs-förslag. Resultatet av arbetet syftar till att ge nya idéer och inspirera till framtida utveckling av platsen. Svandammen har ett intressant läge i staden och jag ser en utmaning i att tillföra en ny karaktär till platsen. Min drivkraft i uppgiften bottnar i min uppfattning om att det finns ett värde i att ta ett helhetsgrepp om Svandammen för att på så sätt skapa ett stadsrum som fungerar som länk mellan stadskärnan och det nya utvecklingsområdet.

Syfte och mål

Målet med mitt arbete är att ta fram ett gestaltungs-förslag för Svandammen som förbättrar kopplingen mellan stadskärnan och Stadsträdgården.

Utformningen ska även förstärka platsens kvalitéer.

Mitt arbete ska förmedla beslutsval och ställningstaganden som ligger till grund för den process som leder fram till mitt förslag. Jag tydliggör mina beslut genom att beskriva min arbetsprocess med inventering, analys och program för att skapa förståelse för resultatet.

Jag vill visa hur mina val skapat ett förslag som ger en ny upplevelse av platsen. Syftet med arbetet är att undersöka vilka möjligheter det finns att utveckla Svandammen till att bli en välfungerande och attraktiv plats.

I arbetet har jag ett fritt förhållningssätt till Uppsala kommuns önskemål, vilket innebär att jag inte är bunden att följa kommunens önskemål.

Avgränsning

Platsen som ska gestaltas är Svandammen vilken är ett begrepp som behöver definieras eftersom det enda som har namnet Svandammen är dammen. I denna uppsats väljer jag att kalla dammen med omgivande område som rymms inom den orangea rektangeln för Svandammen.

Påverkansområdet för gestaltningen sträcker sig utanför Svandammenområdet. Det beror på att förändringar som föreslås på Svandammenområdet är i behov av att omgivningen anpassar sin utformning. Inventering och analys kommer även att gå utanför påverkansområdet för att skapa förståelse av platsen utifrån ett större perspektiv.

Detta arbete är avgränsat till idénivå och innehåller inga tekniska lösningar.

Frågeställning

Jag kom i kontakt med uppgiften att göra en vision över Svandammens utveckling genom Uppsala kommun. (1) Kommunen baserade arbetet på önskemålen:

- Hur blir Svandammen ett tydligt entrérum till Stadsträdgården?

- Var placeras busshållplatserna för kollektivtrafikens nya stomlinje som ska dras genom svandammområdet?

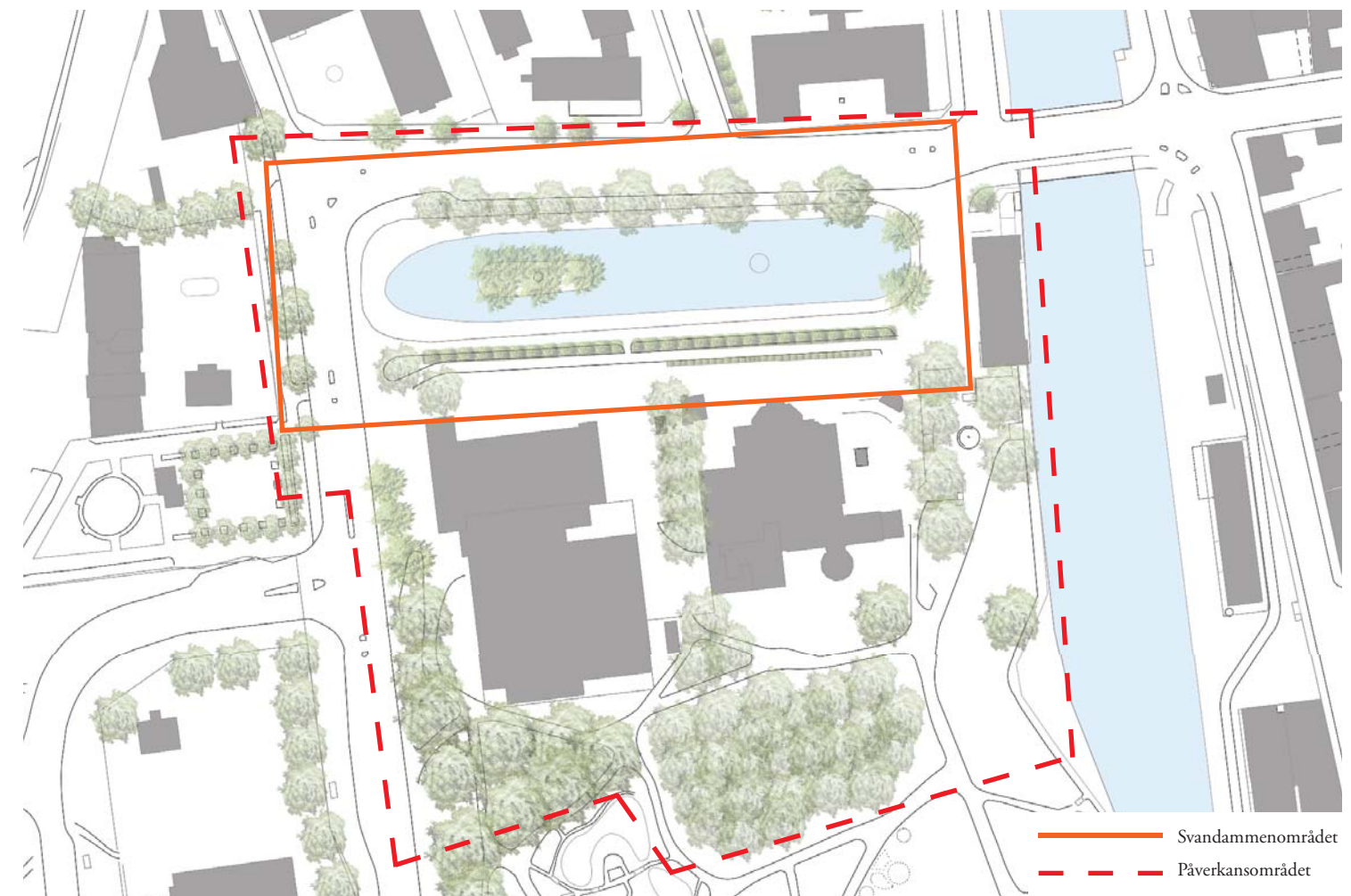
I mitt arbete har jag varit fri att förhålla mig till kommunens behov och önskemål samt att jag har utvecklat frågeställningen till:

- Hur blir Svandammen ett mer attraktivt och funktionellt stadsrum?

- Hur ska Svandammens utveckling ske så att platsen uppfyller dagens behov samtidigt som det tas hänsyn till det historiska arvet.

Arbetet började jag med att samtal med Karin Åkerblom om platsen och vilka önskemål som kommunen hade om dess framtid. Efter samtalet fortsatte jag med platsobservationer som gav mig insikt i hur området idag används och ser ut.

Litteraturstudierna på Upplandsmuseum gav insikt i platsens historia.

Avgränsning

Metod och genomförande

Arbetsprocessen utgår från olika inventerings-, analys- och gestaltningsmetoder. Teoretiska källor är inspiration och förebild till de val som skapat det färdiga resultatet. Analysmetoderna är konstruerade efter inspiration från platsbesök, inventering, kartanalyser och litteraturstudier. Med inspiration från Kevin Lynchs analysmetoder från boken *Image of a city* (Lynch, 1960) och Gordon Cullens sekvensanalys (Cullen, 1961) har jag konstruerat analyserna.

Analyserna leder fram till en sammanfattning av de viktigaste aspekterna på platsen, som tillsammans med referensobjekten ligger till grund för konceptet som mynnar ut i ett program för Svandammen. Programmet bildar ett ramverk med riktlinjer för den fortsatta gestaltningen.

Under arbetets gång har det varit den kreativa processen med skissandet som grund som lett mig fram till slutresultatet. Denna process innefattar insamlingsmetoder, analysmetoder och gestaltningsmetoder. Metoderna är här samlade under tre huvudrubriker där jag förklarar de olika stegen i processen.

Inventeringsmetoder

Förarbetet inför min gestaltning av Svandammen började med att jag inventerade platsen för att skapa en god uppfattning om dess nuvarande situation och möjlighet till utveckling.

Platsbesök, samtal med sakkunniga på Uppsala kommun, insamling av kartunderlag och litteraturstudier om platsen ingår i inventeringen. Jag valde inventeringsmetoder som skulle ge ett underlag att kunna arbeta vidare med i analysmetoderna.

Jag började arbetet med att samtal med Uppsala kommuns processledare i utvecklingen av parkområdet Karin Åkerblom. Karin Åkerblom beskrev platsen och de önskemål som fanns om dess framtida utveckling. Efter det fortsatte jag med platsobservationer som gav mig vidare insikt i hur området idag används och ser ut.

Litteraturstudierna på Upplandsmuseet gav insikt i platsens historia genom Karin Anderssons skrift *Svensk landskapsarkitektur*, från 1600- tal till 1900- tal - några exempel. (Andersson, 1993) och Ulrika Wahlströms skrift *Stadsträdgården i Uppsala, En stadsparks historia och nutida beskrivning*. (Wahlström, 1996)

Analysmetoder

Med inventeringen som grund analyserade jag platsen för att komma vidare i gestaltningsprocessen. Jag började med att anpassa analysmetoderna efter syftet med arbetet.

Under analysen har fokus varit att se vilka möjligheter som finns för att utveckla Svandammen till att bli en entréplats till Stadsträdgården. Jag har valt att utföra analyser med inspiration från Kevin Lynchs analysmetoder från boken *Image of a city* (Lynch, 1960). Jag har även tagit viss inspiration från Gordon Cullens sekvensanalys (Cullen, 1961).

Kevin Lynch beskriver hur staden upplevs från fotgängarens perspektiv vilket har varit den prioriterade fokusgruppen i mitt arbete. Kevin Lynch behandlar frågan om upplevelsen av staden och lägger där till områdets karaktär och verksamhet (Lynch, 1960). Detta görs genom att titta på rörelsemönster, trafikslag, fysiska hinder och visuella orienteringspunkter. För att förstå förutsättningarna för att skapa en unika plats i Uppsala behövdes förståelsen kring hur miljön står i relation till staden och människan. Jag analyserade därför markanvändningens och verksamheternas påverkan på området i dag och i framtiden.

Samtliga analyser har inspirerats av Kevin Lynch´s -*The image of the city* (Lynch, 1960).

Analysens delar om rörelsemönster fokuspunkter, siktlinjer och barriärer inspireras av Gordon Cullens sekvensanalys (Cullen, 1961).

Analyserna sammanfattas på slutet där det även finns en problemformulering som sammanfattar och ger svar på det viktigaste från analysen.

Genom att presentera problemen, och åtgärder ges läsare en sammanfattning av analysen, samt en övergripande bild av det kommande förslagets riktlinjer. Metoden är inspirerad av Rasmus Lagerström som använder sig av metoden i sitt examensarbete *Nya Stadsparken* (Lagerström 2012).

Gestaltningsmetod

Valet av gestaltningsmetoder har utgått från syftet med arbetet tillsammans med platsen och dess förutsättningar. Jag har i huvudsak använt mig av skissen som det undersökande verktyget för gestaltningsmetoderna. Skissandet har bestått av skisser på papper och skiss i dator. Handskisser har varit den dominerande metoden och skisserna i dator har främst varit riktade mot 3d modellering för att skapa rumslig förståelse av förändringar på platsen.

Disposition

Rapporten är indelad i sju delar. Första delen är inledning. Där presenteras Svandammen för att ge en inledande översikt av platsen och den roll som platsen har i Uppsala kommuns utvecklingsplaner i området mellan Islandsbron och Kungsbron.

Efter inledningen presenteras platsens nuvarande situation. Denna del är en inventering av platsen och visar dess strukturella och historiska förutsättningar.

Den tredje delen är baserad på analys av Svandammen med omgivning. Analysen tar upp stor del av rapportens innehåll. Analysen avslutas med en avslutande sammanfattning och problem och kvalitets formulering med förbättringsåtgärder.

Teoridelen behandlar tre utvecklingsaspekter på Svandammen. De tre ämnena presenteras med en faktadel och en tillhörande del som behandlar förebilder.

Analysen och teoridelen gav mig tankar och idéer till utformningen av mitt förslag. Detta visas i koncept och programdelen som förmedlar de övergripande riktlinjerna för Svandammens utformning.

I den sjätte delen beskrivs ett visionärt gestaltningsförslag på utformningen av Svandammen. Gestaltningen visar förslaget med illustrationsplan, illustrationer, perspektiv och tillhörande text.

Den sjunde och sista delen avslutas rapporten med en diskussionsdel där resultatet, forskningsfrågan och andra frågor som rör utformningen diskuteras.

Bakgrund till uppgiften

Uppsala kommun har sedan 2008 utrett hur den södra delen av Uppsalas åstråk ska kunna utvecklas till att bli ett större sammanhängande parkområde. I januari 2011 beslutades om en organisation som skulle arbeta med att utveckla det centrala området som innefattar platsen mellan Islandsbron och Kungsbron. Det är både aktuellt att upprusta nuvarande funktioner, samt att tillföra platsen nya. Syftet är att skapa ett större sammanhängande område på båda sidor om Fyrisån som ska bli Uppsalas nya Stadspark.

Under januari 2011 startade Uppsala kommun utvecklingsarbetet av staden söder om Islandsbron. Utvecklingsområdet innefattar marken på båda sidor om Fyrisån mellan Islandsbron och Kungsbron. Utvecklingen består i stora drag av upprustning av årummet, byggnation av ny marina, ny arena på Studenternas samt att gårdet mellan Kungsbron och Studenternas utvecklas till parkmark.

Förslaget visar på två nya broar som skall byggas över Fyrisån vilket kommer medföra bättre förbindelser mellan södra Uppsalas östra och västra sida. Svandammen är lokaliserad i utvecklingsområdets norra del och angränsar närmast till stadskärnan.

Processledare på kommunledningskontoret var Karin Åkerblom som introducerade mig för uppgiften med en önskan att genomföra en analys av Svandammen för att undersöka platsens förutsättningar för att bli en välfungerande entréplats.

I samråd med Karin har jag utvecklat uppdraget till att även innefatta ett gestaltningsförslag. (1) De planer på utveckling som finns i området är omfattande och

presenteras här som en sammanfattning på en översiktlig nivå. Ett viktigt mål för kommunen är att minska trafiken i de centrala delarna av Uppsalas stadskärnan. De två nya broarna över Fyrisån bryter den barriär som ån utgjort mellan östra och västra sidan, söder om Islandsbron. Broarna är ett sätt att skapa ett smidigare trafikflöde med snabbare förbindelser vilket innebär att fordon slipper åka in i Uppsala centrum. En positiv effekt för staden är att trafiktrycket lättar kring centrum i och med att trafiken avlastas på Islandsbron.

Utvecklingen innebär både tillägg och upprustning av området vilket gör det attraktivare för fler människor att röra sig mellan staden och utvecklingsområdet som ska få parkkaraktär. Utvecklingsområdet angränsar till stadskärnan vilket med största sannolikhet kommer medföra en ökning av besökare som rör sig mellan staden och den nya parken. Svandammen är entréplatsen mellan stadskärnan och det parkstråk som är under utveckling. Detta medför nya krav på en väl fungerande yta som möter de nya behoven.

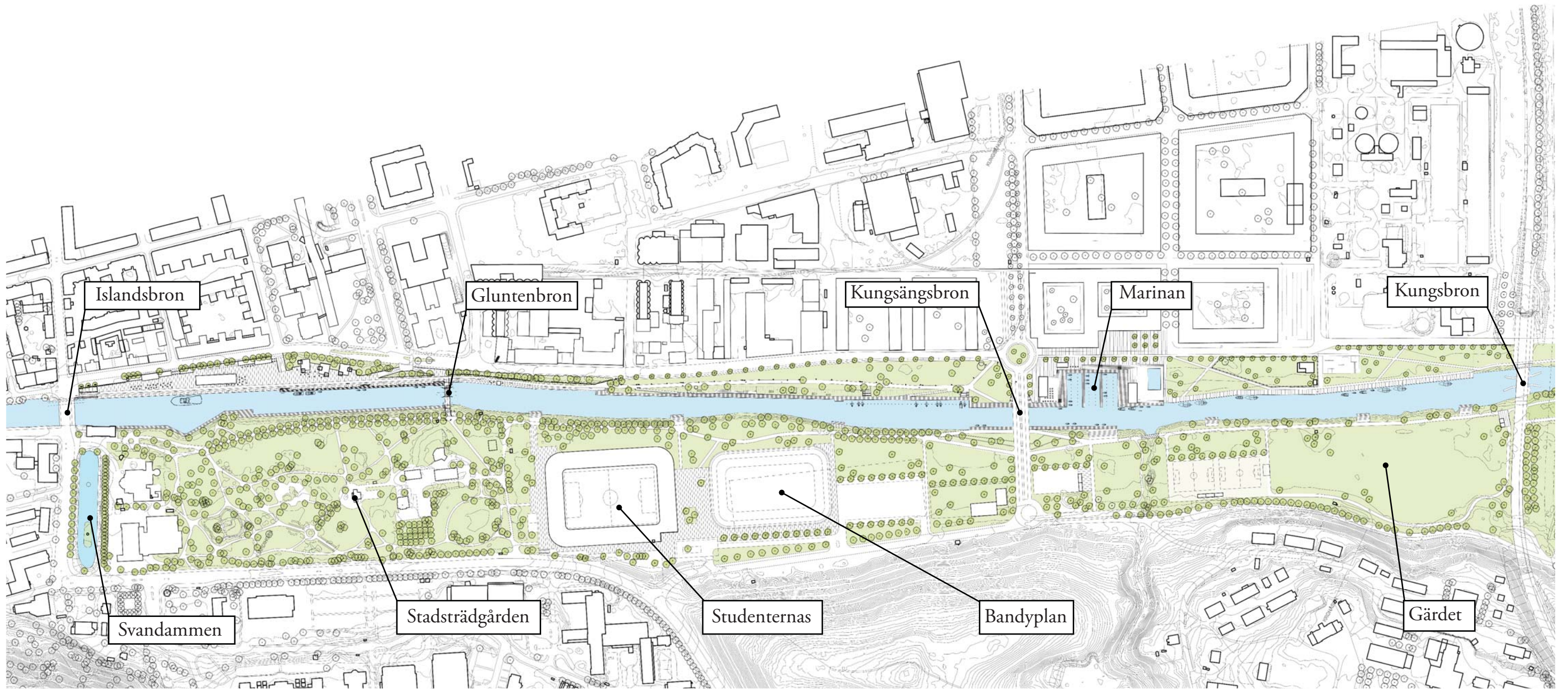
I och med de förändringar som utvecklingsområdet kommer att genomgå har Uppsalakommun identifierat ett behov av att utvärdera Svandammens förutsättningar att bli en entréplats och länk mellan stadskärnan och Stadsträdgården. Svandammen är en central och viktig plats i staden med märkbar historisk anknytning.

Fastigheterna som omger dammen innehåller olika verksamheter som har egenskaper som förhöjer platsens värde i Uppsala. Svandammen är en plats som idag rymmer många funktioner och användningen av platsen kommer i framtiden att öka.

Det ligger en stor utmaning i att på Svandammens lilla yta lösa användningen så att platsen blir funktionell.

Det pågående utvecklingen av Åstråket kan sammanfattas med följande punkter:

- Åstråket upprustas mellan Islandsbron och Kungsbron.
- Två nya broar byggs och länkar ihop västra och östra sidan av Uppsala stads södra delar.
- Studenternas IP får en ny fotbollsarena på en plats där fotboll- och friidrottsarena idag ligger.
- Den stora yta som idag innefattar två bandyplaner minskas till en bandyplan som kommer ligga fritt i den parkmark som tar vid efter arenan och fortsätter förbi nya bron hela vägen till Kungsbron.
- Stadsträdgården upprustas och utvecklas.
- En satsning på hamn och båtliv innebär att en ny småbåtshamn och marina föreslås i närheten av Kungsängsbron.

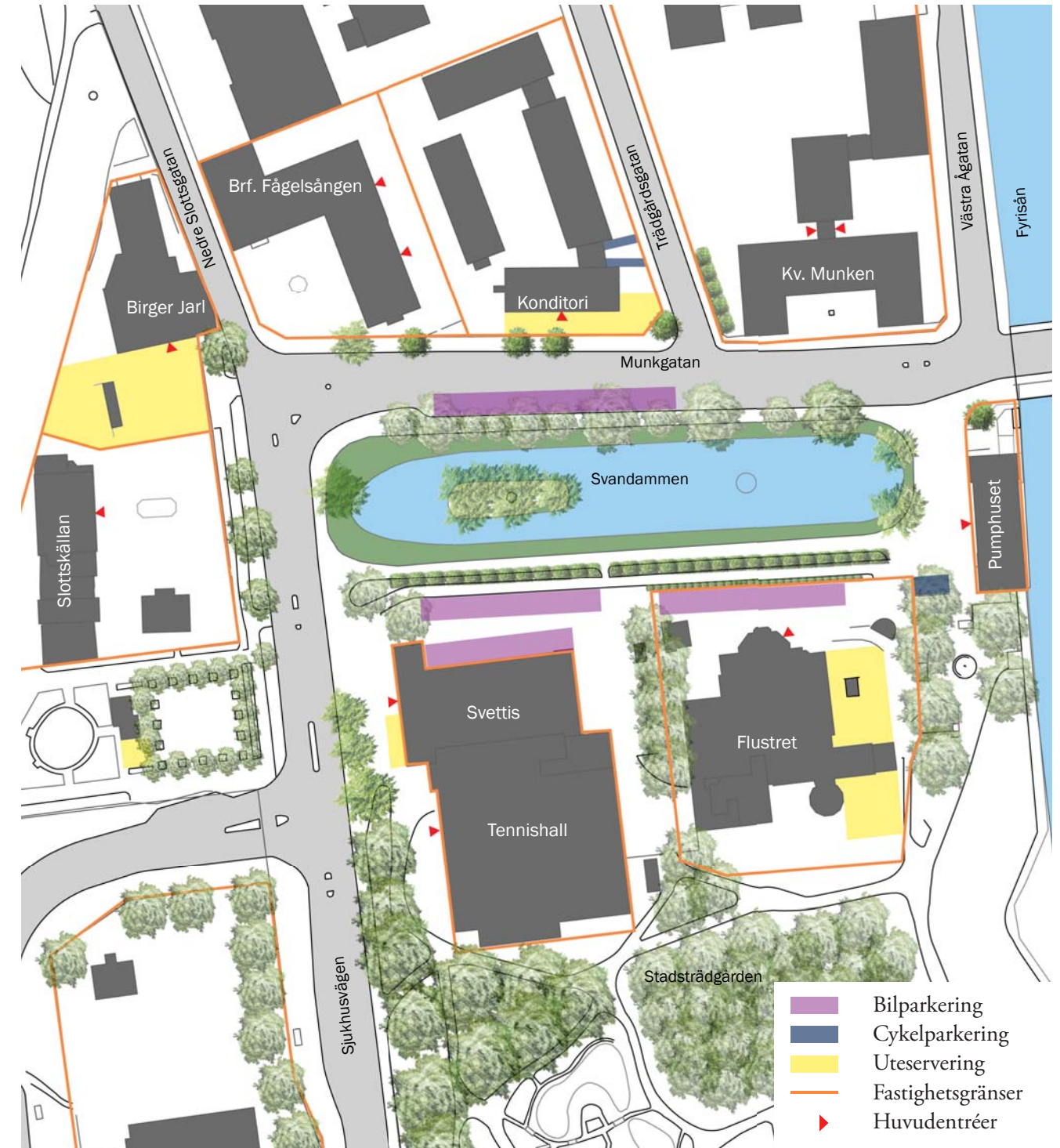
Utvecklingsområdet, förslag till förändring

Inventering

Svandammens placering i Uppsala

Befintlig utformning och fastighetsgränser

Vegetation

1. Lindar och lönnar
2. Pil i strandkanten
3. Nyplanterade askar
4. Lönnarna i tydlig trädrad.
5. Bestånd av pilar
6. Formklippta lindar
7. Stora individer av lind, alm och ek
8. Stora individer av lindar
9. Tät dunge av blandade lövträd.

Vegetation på Svandammen

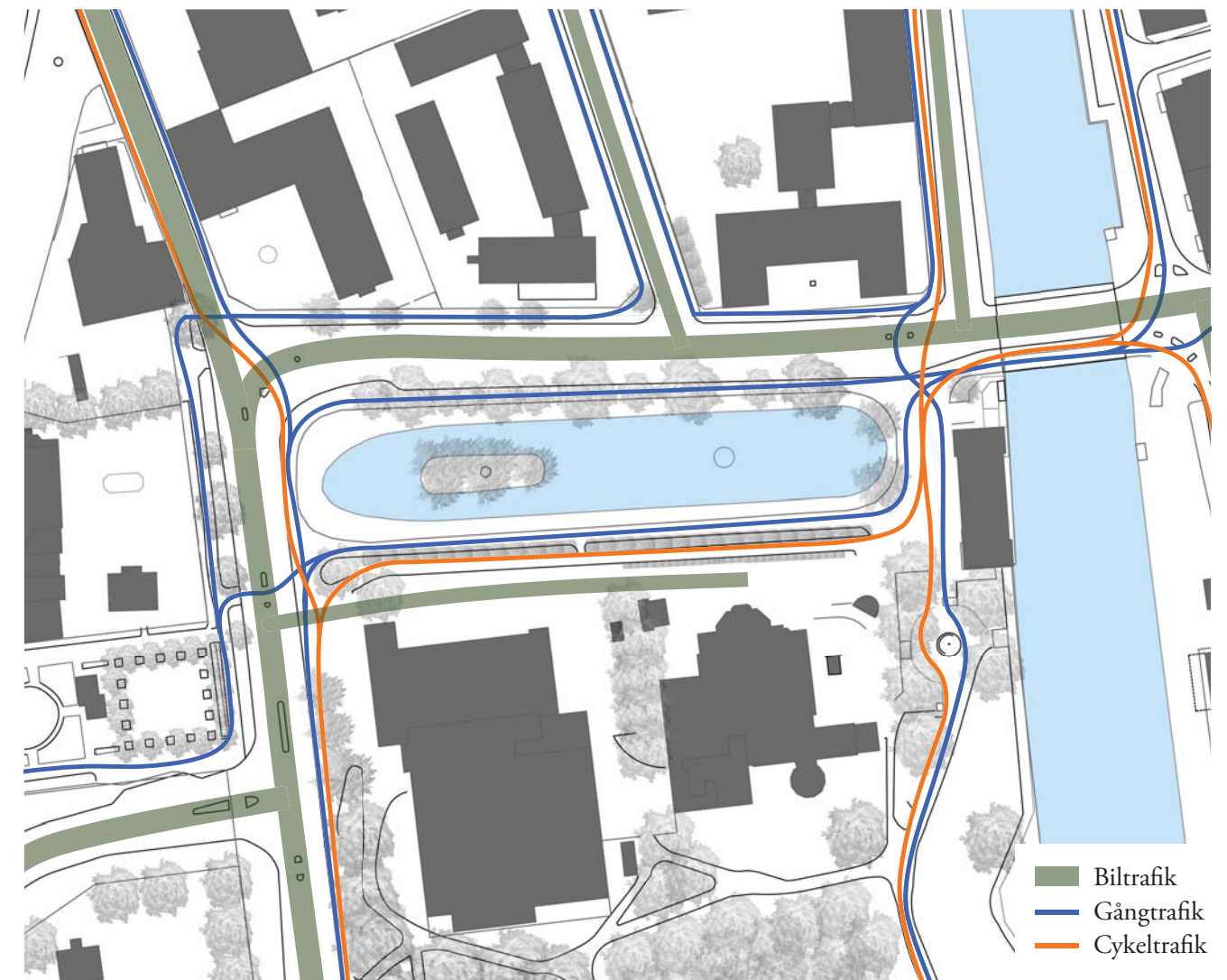
Trafik

Svandammen är en trafikerad plats. Bilvägen tar tillsammans med bilparkeringarna stor yta. Det är också en plats som gångtrafikanter och cyklister brukar i hög utsträckning.

Under årets varmare månader har det uppmätts så mycket som 10 000 till 12 000 passerande cyklister per dag. (1)

Cykeltrafiken är separerad från biltrafiken i området Svandammen. Cykelbanan går längs dammens södra långsida där den är separerad med en häck mot gångtrafiken som ligger närmast dammen.

Mellan entrén till Stadsträdgården och Islandsbron samsas cyklister och gångtrafikanter om ytan.

Trafik på Svandammen

Historia

Dammen har en historia som sträcker sig tillbaka till 1200- talet då den kom till när Franciskanermunkarna bedrev tegeltillverkning.

Dammen kom till när en på platsen skapad lergrav fylldes med vatten, vilket gav dammen sitt första namn. Tegeldammen. (Wahlström, 1996)

Vid slutet av 1700-talet var slottsträdgården belägen där stadsträdgården ligger idag. Den ansågs trång och placeringen var olämpligt nära Fyrisån som ofta svämmade över. (Uppsala Universitet 2011)

Trädgården flyttade i början på 1800-talet och under samma tid blev promenaden längs Fyrisån populär. (Wahlström, 1996)

Foto: Upplandsmuseets arkiv

1500-talet

1830- 1860

1200- talet

1700- talet

Under 1500- talet omvandlades lergraven till fiskdamm där det odlades karp och ruda. Kort därefter uppfördes Slottsträdgården i anslutning till dammen.

Vid den här tiden var Stadsträdgården en del av en nyttoträdgård och platsen fick namnet Konungsdammen. (Andersson, 1993)

Foto: Upplandsmuseets arkiv

På 1830- talet vidgades dammen och rensades ur. Sandgångar anlades runt dammen som nu började få den form som den har kvar än idag. (Wahlström, 1996)

Byggnaden Flustret tillkom på 1840-talet och under samma period anlades en järnbro över dammen. Bron togs bort på 1860 talet. (Andersson, 1993)

Dammen och omgivande område kopplades ihop med Stadsträdgården som anlades under senare delen av 1800- talet.

Det var först på 1870-talet som dammen fick namnet Svandammen då fyra svanar togs dit från Forsmarks bruk. (Andersson, 1993)

Foto: Upplandsmuseets arkiv

På 1950-talet började städer planeras efter bilens förutsättningar. Bilar började passera Svandammen och de första bilparkeringarna tillkom längs svandammens norr långsida.

Den dåvarande vänstertrafiken medförde att bilarna parkerade med fronten åt väster. (Se bild)

Foto: Upplandsmuseets arkiv

1910

1980

1870

1950

Mellan åren 1907-1910 uppfördes gymnastikinstitutionen idag kallad Svettis. (Wahlström 1996)

Huset kompletterades på 1930- talet med en tennishall, söder om Svettis. (Andersson 1993) Under samma period blir Stadsträdgården offentlig park. (Wahlström, 1996)

Trafikens utveckling fortsätter på 1980- talet med att området mellan södra långsidan på dammen och flustret byggs om för att rymma en cykelbana. (1)

Analys

Trafik i området

Utvecklingen av området söder om Islandsbron innebär en omfördelning av trafiken i centrala Uppsala. De två nya broarna som planeras ska knyta ihop södra Uppsalas östra och västra sida.

Åtgärden är även tänkt att avlasta de centrala delarna av Uppsala och få ut stora delar av trafiken från stadskärnan.

I Kungsängsesplanadens förlängning planeras en cykel-, gång- och bilbro. Denna bro innebär de största förändringarna för trafiken då Kungsängsesplanaden och Ulleråkersvägen kopplas ihop och blir en betydligt närmare väg för den stora andel trafikanter som rör sig mellan Fyrisåns sydöstra och sydvästra sida. Detta leder till en omfördelning av trafik som idag ligger på Svandammen och Islandsbron till de nya söderliggande broarna.

Busstrafiken kommer däremot intensifieras vid Svandammen då stomlinjens nya dragnings passerar platsen. (1) Det är viktigt att Svandammen inte blir ett busstorg då det skulle vara en oönskad situation att ha bussar stillastående på tomgång inom Svandammens stadsrum.

Svandammen är idag en knutpunkt för cyklister i Uppsala. Det är rimligt att anta att andelen cyklister på Islandsbron kommer att minska och fördelas på de två nya broarna.

Bilden till höger visar en studie på cykeltrafiken i Svandammenområdet under en timme på eftermiddagen. Studien visar på ett högt antal cyklar i omlopp runt Svandammen samt att siffrorna är extra höga på Islandsbron och längs den södra långsidan av Svandammen.

Cykelstudie utförd av studenter från Landskapsarkitekt-utbildningen på SLU från hösten år 2011.

Bilväg mellan sydöstra och sydvästra Uppsala.

- Nuvarande
- Nya

Trafik vid Svandammen

För att förstå Svandammens funktion är det viktigt med en analys som skapar förståelse om trafikens innebörd och påverkan på Svandammen.

Trafiken är en viktig del av Svandammen på grund av att Islandsbron idag försörjer delar av den centrala trafik mellan södra Uppsalas västra och östra sida.

Både västra och östra sidan om Fyrisån innehåller arbetsplatser och bostadsområden och dagligen passerar en stor mängd människor över Islandsbron.

Trängseln på Islandsbron medför en önskad stress på platsen där alla trafikanter behöver vara på sin vakt för att inte bli påkörda eller vara i vägen.

Cykeltrafikens dragning söder om dammen innebär att flera konfliktpunkter uppstår.

Av 70 parkeringsplatser på Svandammen är 60 placerade framför och mellan Flustret och Svettis. De övriga tio finns på Munkgatan framför konditoriet.

Flustrets framsida är en plats som borde vara välkommande för gäster men som istället innehåller parkeringsplatser. Handikappsparkeringen är den enda motiverade parkeringen nära restaurangen. Parkeringen framför konditori Fågelsången stör uteserveringens utsikt och tar upp plats som gör trottoaren längs Svandammens norra långsida smal.

Den nya stomlinjen för lokaltrafikens bussar kommer att passera längs Munkgatan och Sjukhusvägen. Kommunens önskan är att förlägga de två hållplatserna i anslutning till Svandammen då det önskas en mer central placering än de befintliga som finns söder ut längs Sjukhusvägen. (1)

1. T- korset

Högerregeln gäller inte då huvudtrafikleden ligger på Munkgatan/ Sjukhusgatan. Det innebär att bilister på Nedre Slottsgatan ska lämna företräde för trafikanter på Munkhagsgatan. Skyltarna är tydliga men sikten från Nedre Slotts-gatan är begränsad runt hörnet mot Munkgatan. Linjer i marken och gamla refuger gör situationen T-korset svårt att förstå.

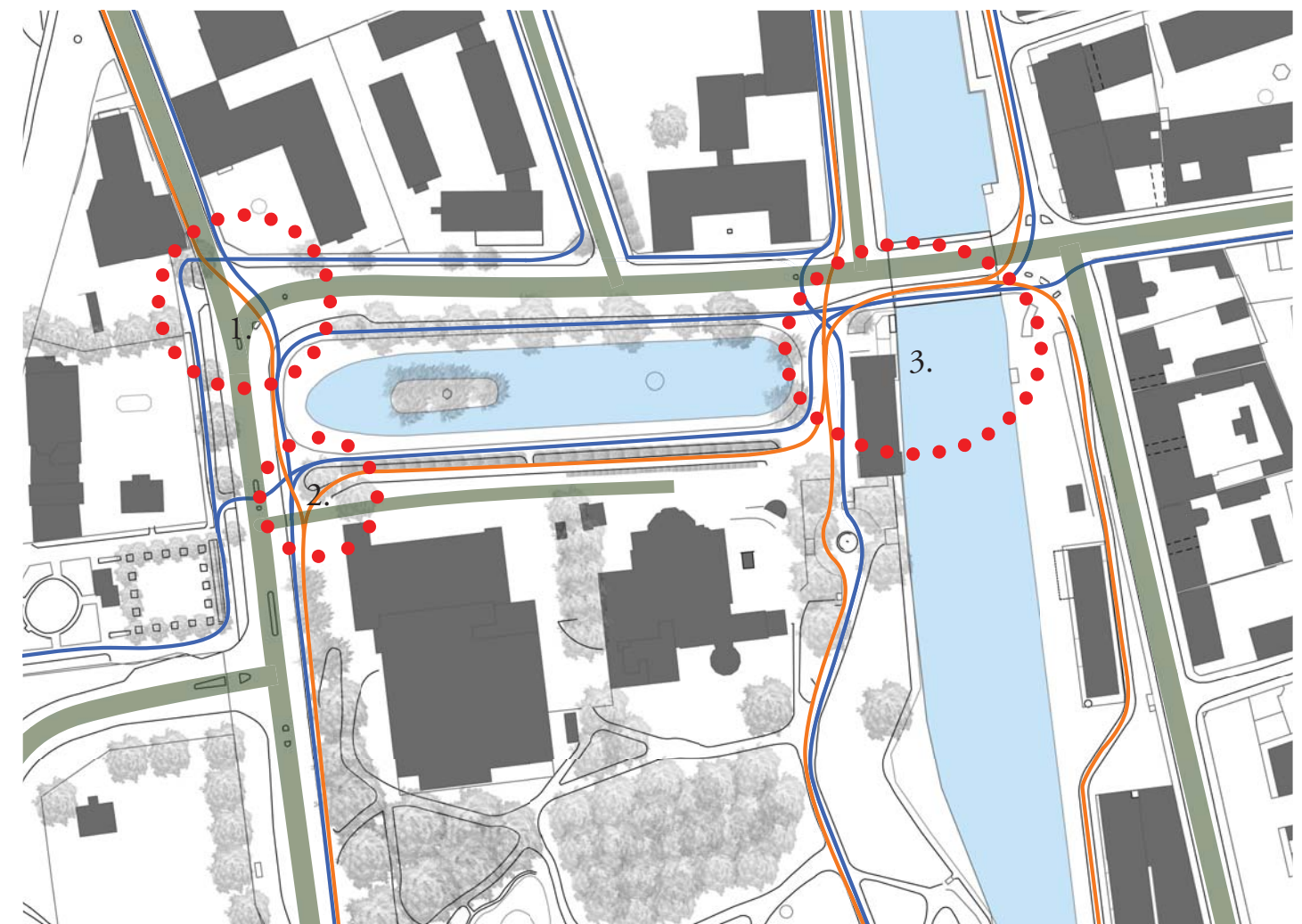
2. Utfart Svettis

Cykel- och gångvägen tar mycket plats på trottoaren och gör att bilar som ska köra ut från nuvarande parkering vid Svettis inte har fri sikt. Cykelbana, gångbana och även körfält ska passeras från ett trångt och skymt läge. Det är svårt för bilister att förstå cykelbanans sträckning vilket innebär att bilar ofta står på cykelbanan och blir en trafikfara för cyklisterna som kommer i höga hastigheter.

3. Gång- och cykelbana

En trång och rörig trafiksituation där cyklister och gångare samsas på en liten yta. Platsen är otydlig för båda trafik-slagen.

På flera ställen korsas de båda trafikslagens vägar. Islandsbrons avsatta yta för cykel och gång är för trång för båda trafikantgrupperna. Området framför entrén till stadsparken är i behov av en lugnare karaktär.

Tre konfliktpunkter

Barriärer och sikt

Jag har valt att analysera barriärer och siktlinjer på Svandammen eftersom det påverkar orienteringen och överblickbarheten vid Svandammen. Jag har valt att dela upp barriärerna på Svandammen i tre kategorier, de som både är visuella och fysiska samt barriärer som endast innebär ett visuellt hinder. Trafiken bildar en egen sorts barriär på platsen och finns med som tredje sortens hinder.

Vegetationen runt dammen och på fågelön är visuellt avskärmande och medför att siktlinjer och överblickbarhet vid Svandammen är dålig. Lindraden och häcken längs den södra långsidan av

dammen är både en visuell och en fysisk barriär på platsen.

Cykeltrafiken framför entrén till Stadsträdgården som fortsätter längs den södra långsidan av dammen är en stor barriär för fotgängare som rör sig på platsen, in och ut från Stadsträdgården samt för besökare till Flustret.

Bilparkeringen längs Munkgatan är en fysisk och en visuell barriär medans parkeringsplatserna vid Svette och Flustret redan skymms av vegetation vilket gör dem till fysiska barriärer.

Den stora pilen skymmer sikten mot dammen från Islandsbron.

Den övervuxna fågelön innebär begränsad sikt över dammen.

Träden framför tennishallen hindrar sikt och kapar en mörk plats.

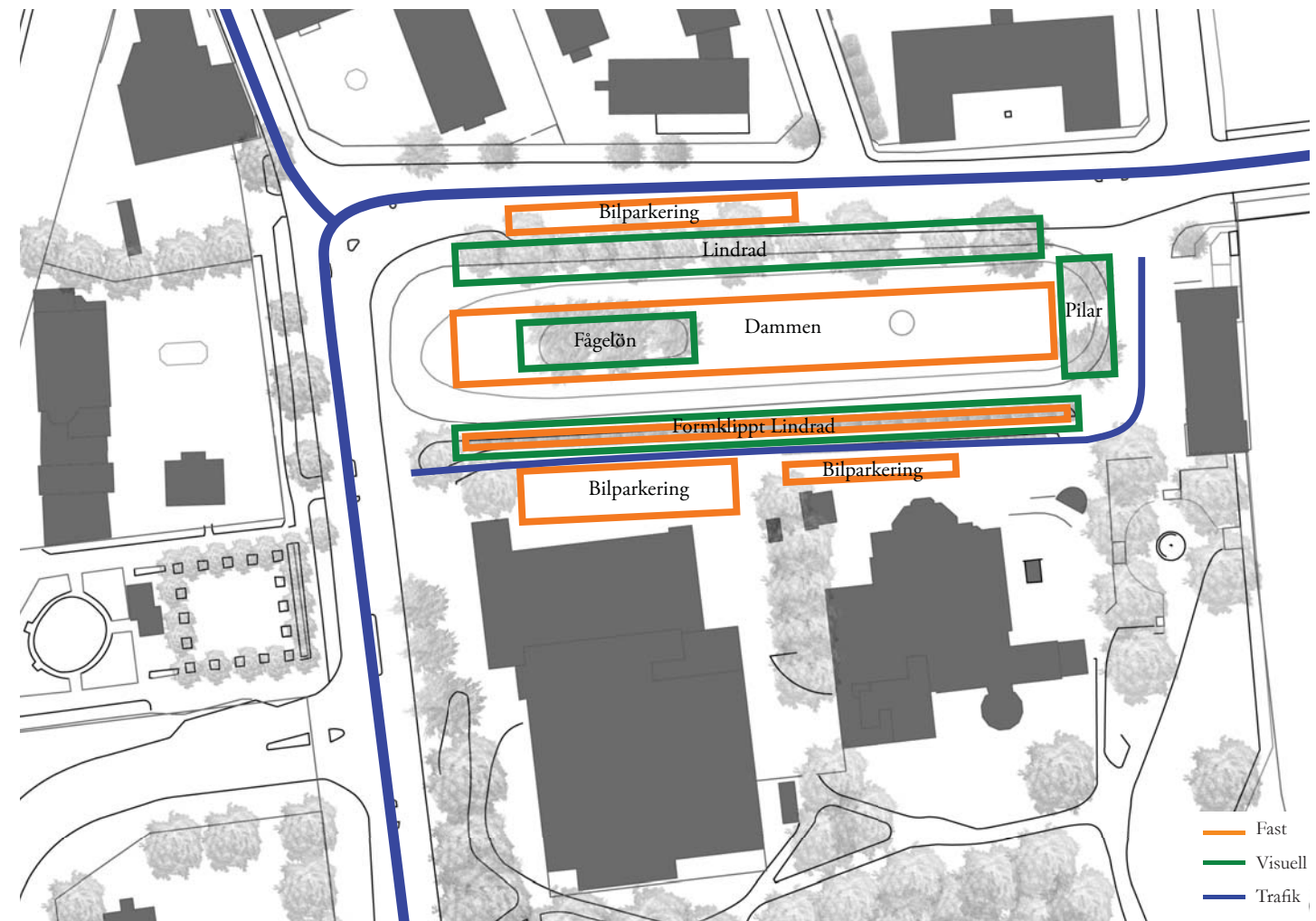
Gatuparkeringen mellan konditoriet och dammen skymmer sikten.

Vegetationen skymmer Flustrets vackra fasad från Munkgatan

Vegetationen skymmer även sikten mot Flustret på nära håll

Barriärer

Länken

För att Svandammen ska kunna bli en bättre entréplats behöver platsens funktion som länk mellan stadskärnan och Stadsträdgården analyseras.

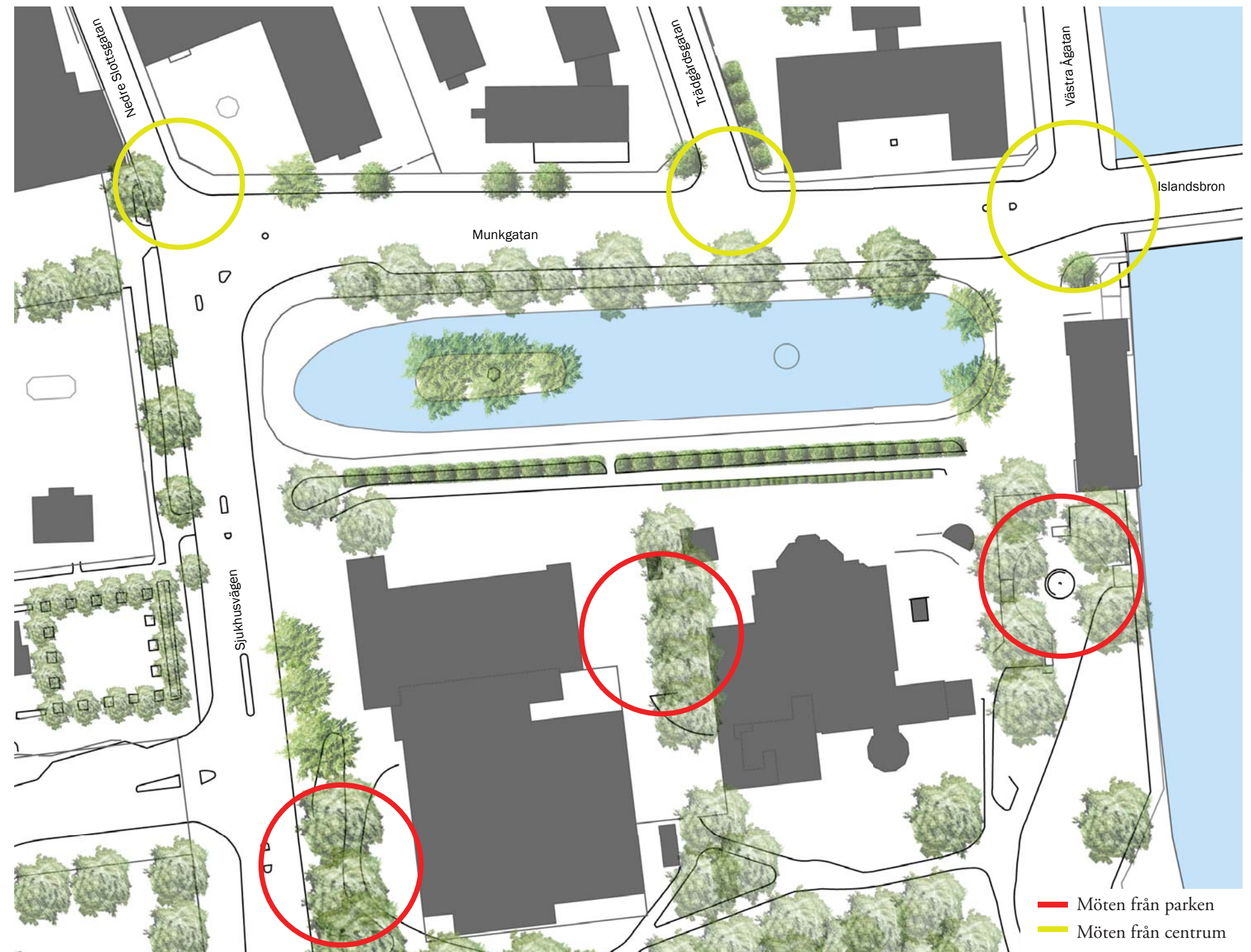
Bilvägar, trottoarer och cykelbanor som ansluter från stadskärnan till Svandammen är goda och skapar en bra koppling mellan platserna. Stadsträdgården har bara en koppling till Svandammen via huvudentrén. Den befintliga entré till Stadsträdgården är anonym i förhållande till platsens storlek. Den svaga koppling mellan Stadsträdgården och Svandammen måste utvecklas för att länken ska fullbordas och Svandammen ska kunna bli en entréplats.

Utöver anslutningarna till Svandammen behöver platsen bli mer lättnavigerad. Möjligheten för besökare att kunna få en överblick över platsen och direkt förstå hur hon tar sig till Stadsträdgården eller stadskärnan bör utvecklas.

Möten

Stadskärnans anslutande mötena med Svandammen är goda. Mötena sker via gator och trottoarer som möter Svandammen med god uppsikt över platsen.

Stadsträdgårdens anslutande möten med Svandammen är dåliga. Trånga portaler och vegetation som skapar barriärer är orsaker till att mötena blir undermåliga det behov som platsen har.

Anslutande möten med Svandammen

Trädgårdsgatan har öppen sikt och tydligt flöde från staden mot dammen

Passagen mellan Flustret och Svettis är helt avskärmd mot Svandammen.

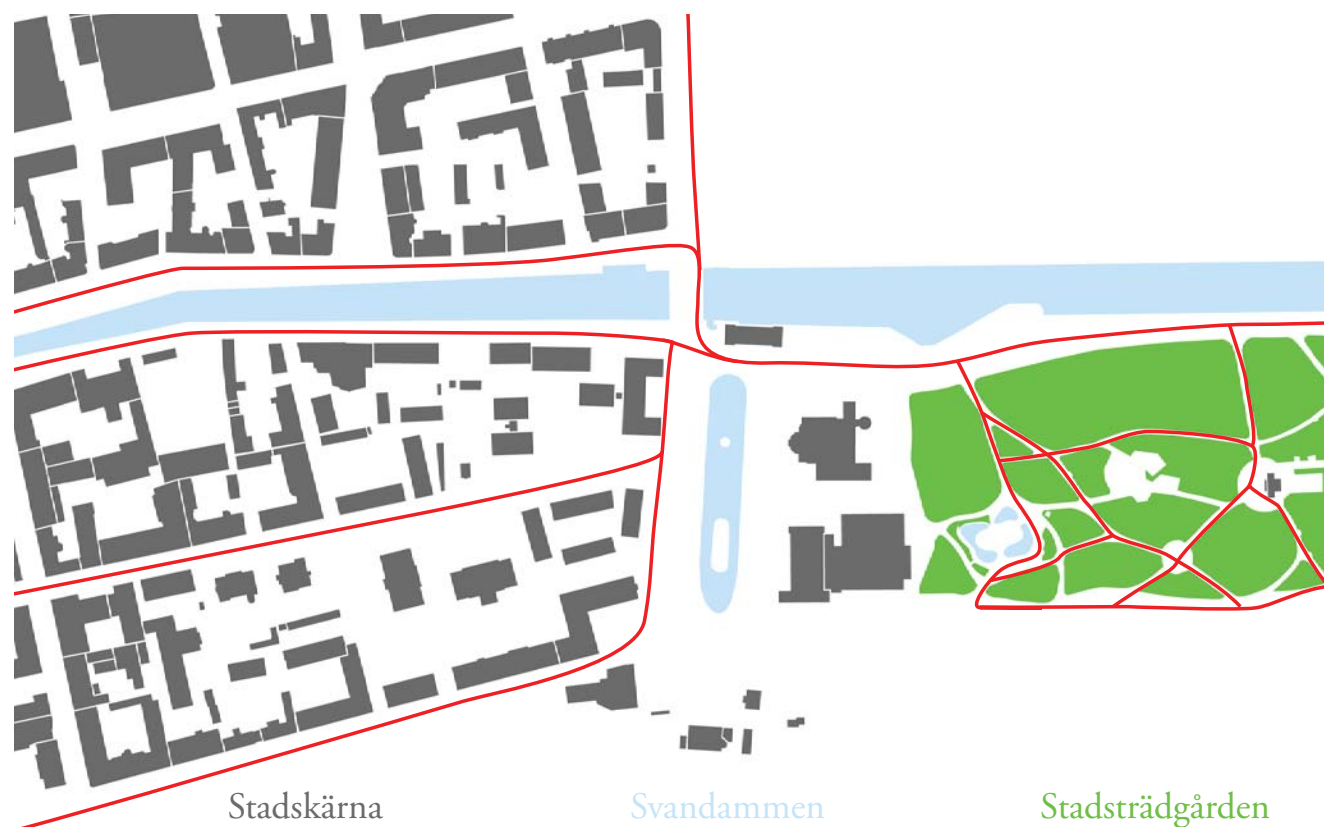

Nästa all transport till och från stadsparken sker genom den befintliga entrén

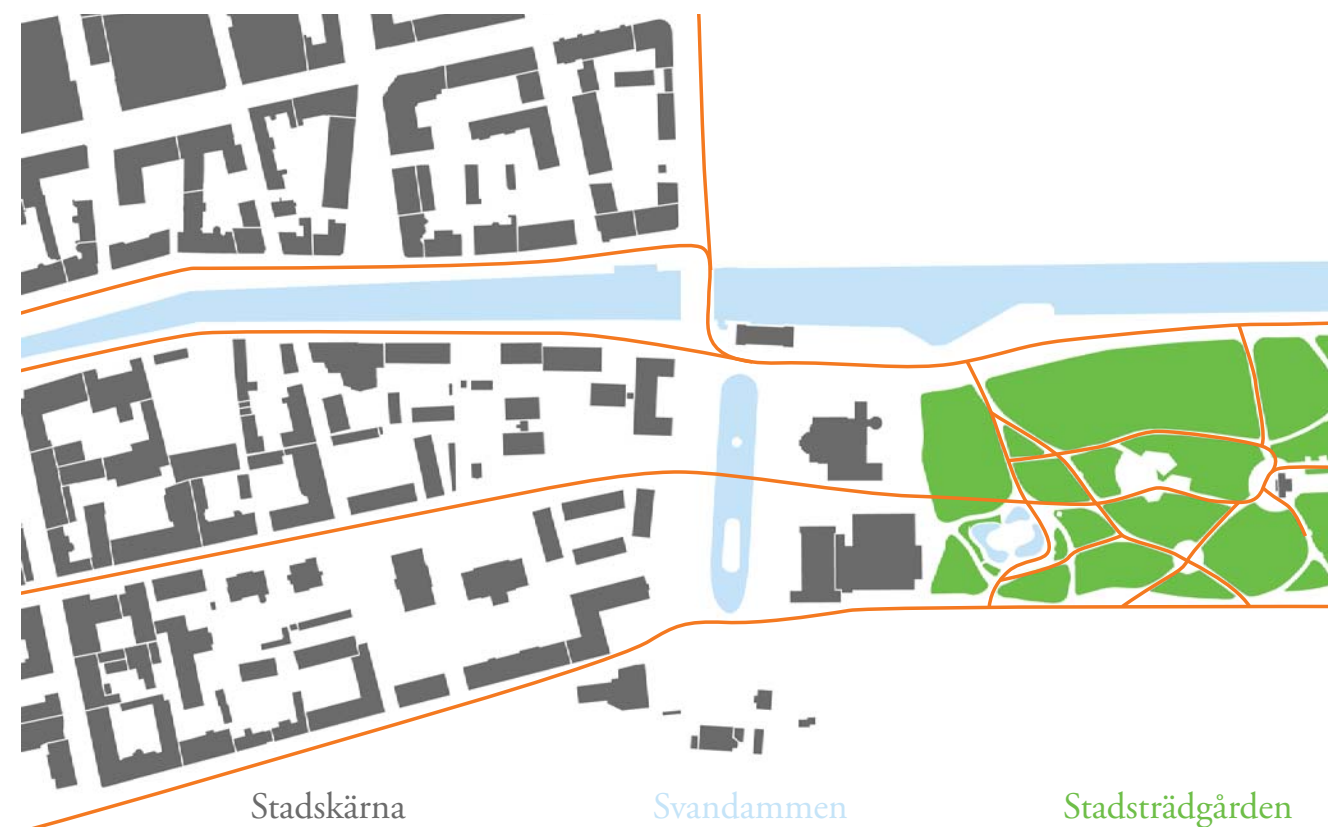

Från Munkgatan är dammen, vegetation och byggnaderna mellan gatan och Stadsträdgården.

Nuvarande flöde mellan stadskärnan och Stadsträdgården

Önskvärt flöde mellan stadskärnan och Stadsträdgården

Stadsträdgårdens entréer

Målet är att skapa en transparens mellan Svandammen och Stadsträdgården för att förenkla och länka ihop de båda platserna. Svandammen blir en entréplats genom att sätta fokus på entréerna till Stadsträdgården. Detta möjliggörs genom att den nuvarande entrén kompletteras med en ny entré mellan Flustret och Svettis och ett förtydligande av den östra entrén.

Öppningen av passagen mellan Svettis och Flustret är en stor förändring på platsen och återgården förutsätter en flytt av den befintliga bilparkeringen, cykelbanan samt att vegetationen avlägsnas i passagen och Stadsträdgården anpassas till förändringen. Passagen är viktig för att knyta ihop dammen med parken.

1. Befintlig entré

Den befintliga entrén till stadsträdgården har identifierats som anonym och platsen bör tydliggöras.

Den ensamma lindan som står på Svandammens sida direkt norr om entrén tas bort för att öppna sikten mot entrén.

Ingreppet förtydligar även de fyra träd som bildar ett kvadratisk rum strax innanför entrén, samt att de närliggande kvalitéer som Stadsträdgården har blir mer synliga från Svandammen. Cykelparkeringen flyttas till en mer passande plats.

2. Sidoentré

Sidoentrén vid tennishallen har en gång som leder vidare in i Stadsträdgården. Entrén till stadsträdgården och Tennishallens är dold bakom de stora träderna mellan Sjukhusvägen och Tennishallen.

Träden behöver gallras eller tas bort helt eftersom platsen är mörk och ogästvänlig. Den framtida byggnadens innehåll och karaktär har betydelse för utformningen av platsen som ska samspela med entrén.

3. Mittenentré

Flustret och Svettis fasader är betydligt detaljfattigare in mot passagen än vad byggandena är i övrigt. En balans där sidorna blir mer jämbördiga med övriga delar av byggnaderna är önskvärd.

Passagen har idag ett stort minus i den tennishall vars fasad som sticker ut i passagen och där bildar ett opassande stopp och avbrott. Tennishallen är en sliten idrottshall som passar dåligt på denna historiska plats.

De 60 parkeringsplatserna mellan Svettis och Flustret är den största barriären på platsen. Att flytta parkeringen är nödvändig för att öppna upp den nya entrén.

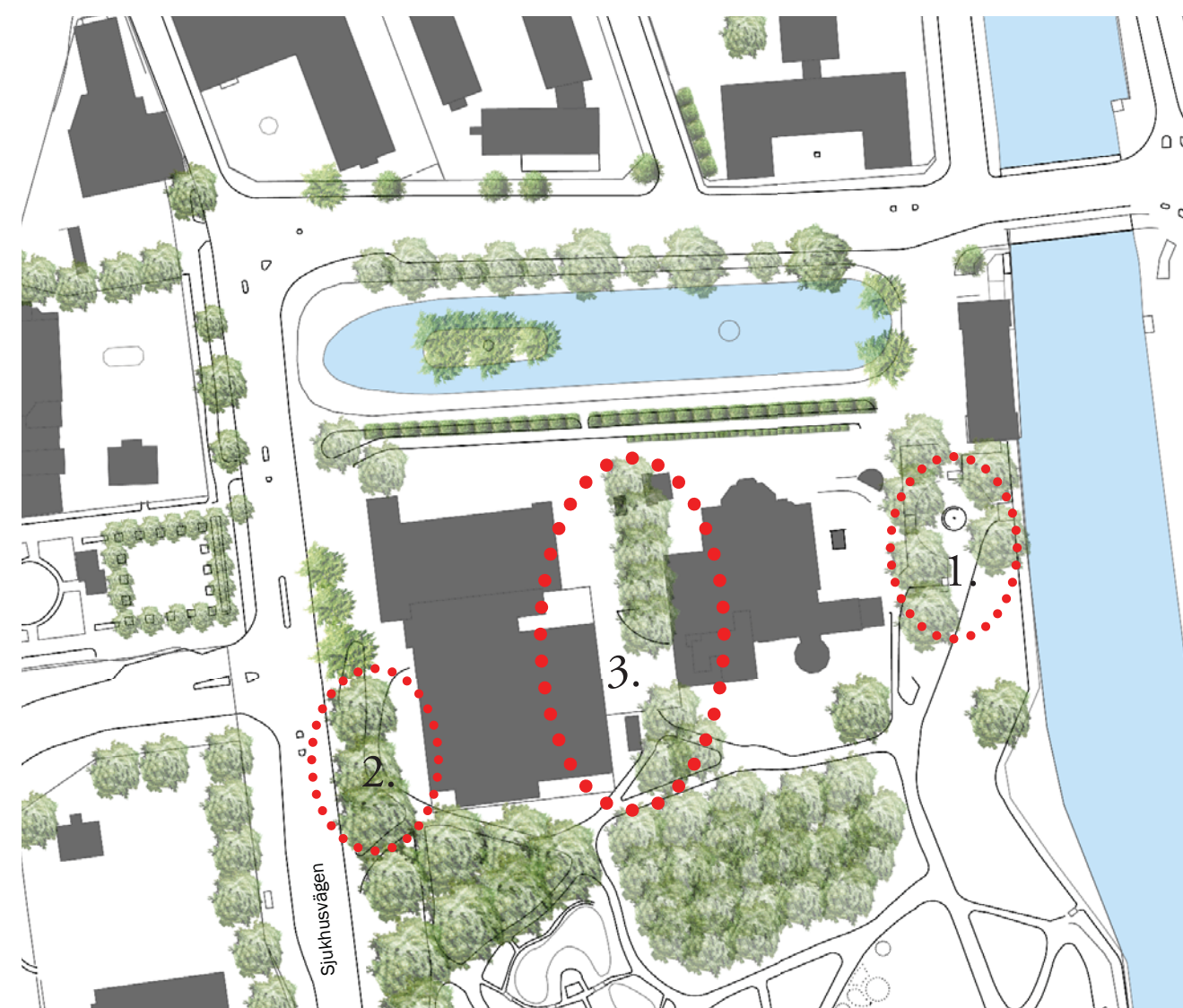
Cykelbanan är en stor barriär som avgränsar entrépassagen från dammen. Den långa formklippta trädraden är både en fysisk och visuell barriär. Koppling mellan dammen och entrépassagen är viktig, en visuell och fysisk öppenhet är en förutsättning för att skapa säkerhet, lugn och tydligt koppling mellan platserna.

Andra baksidesattribut så som elskåp, toa och duschbås samt containrar bör placeras på lämpligare platser. Det lilla uthuset beläget nordväst på Flustrets tomt är eventuellt i behov av att flyttas för att hålla passagen öppen.

Vegetationen i passagen består av högväxta träd som tidigare fungerat som avgränsare mot passagen och Sjukhusvägen. Träden är stora för platsen och bör tas bort vid en öppning av passagen.

Angöring med lastbil som idag sker i Flustrets västra fasadsida kommer i fortsättningen behöva finnas där för en fungerande godsavlämning till byggnaden.

Den del av stadsträdgården som möter den nya entrén är en viktig plats som inte får glömmas bort vid en öppning av passagen. Idag möts den som går mellan husen mot trädgården av fullvuxna träd i en mörk dunge. Denna dunge avskärmar stadsträdgården från fastigheterna. Entrén bör bli en utsmyckad välkomnade plats, jämbördig med den östra entrén.

1. Parkering

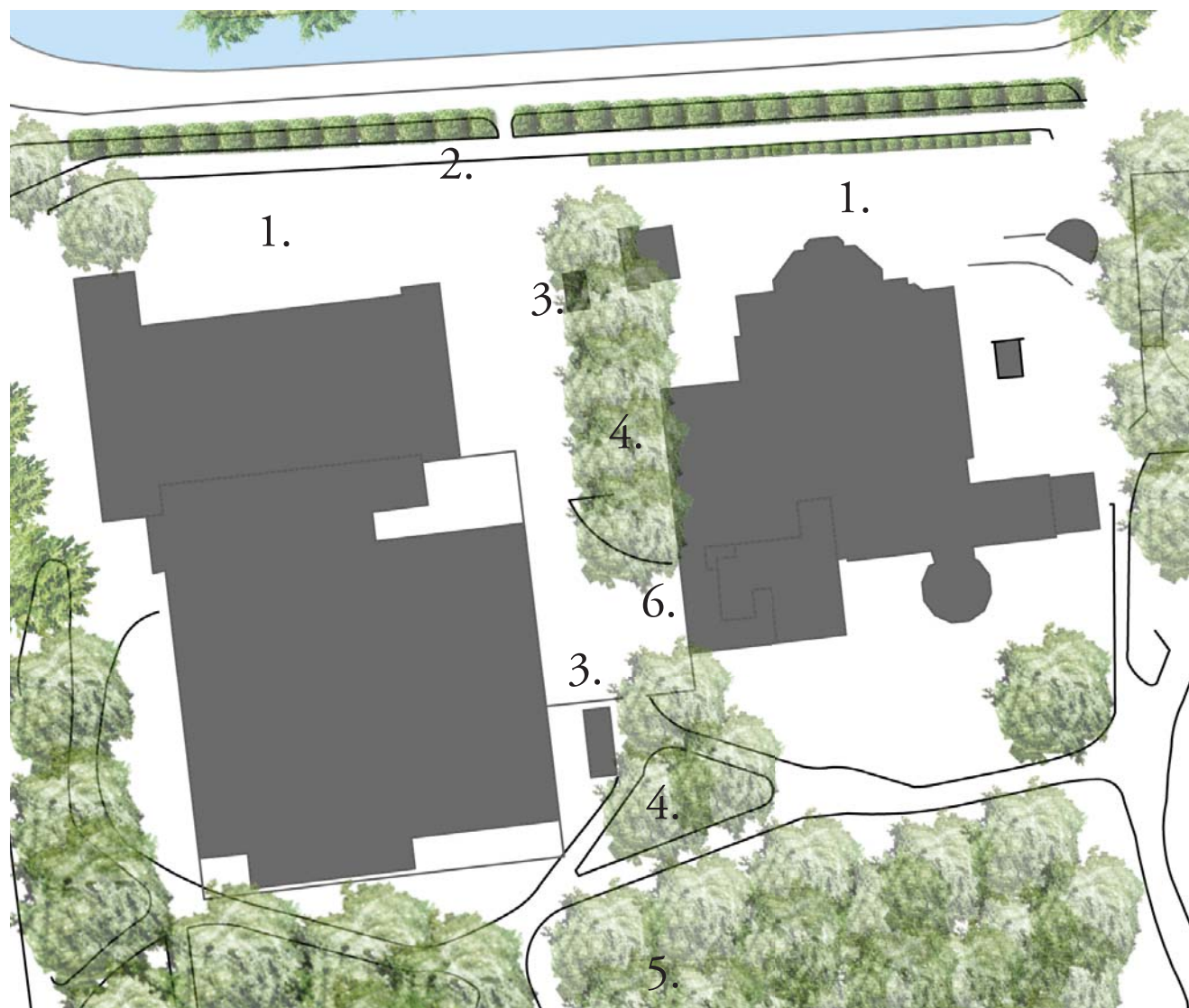
4. Hög vegetation

2. Cykelbana

5. Dunge Stadsträdgård

3. Elskåp, toalett

6. Angöring gods

Situationsplan passage entré

Den befintliga entrén är anonym och dold.

Sidoentrén vid tennishallen är mörk och saknar entrékvallitéer

På håll finns inget som visar på att det är en entré till Stadsträdgården utanför tennishallen

Mitten entrén har samma staket och öppning som huvudentren

Parkeringsplatsen mellan Svettis och Flustret

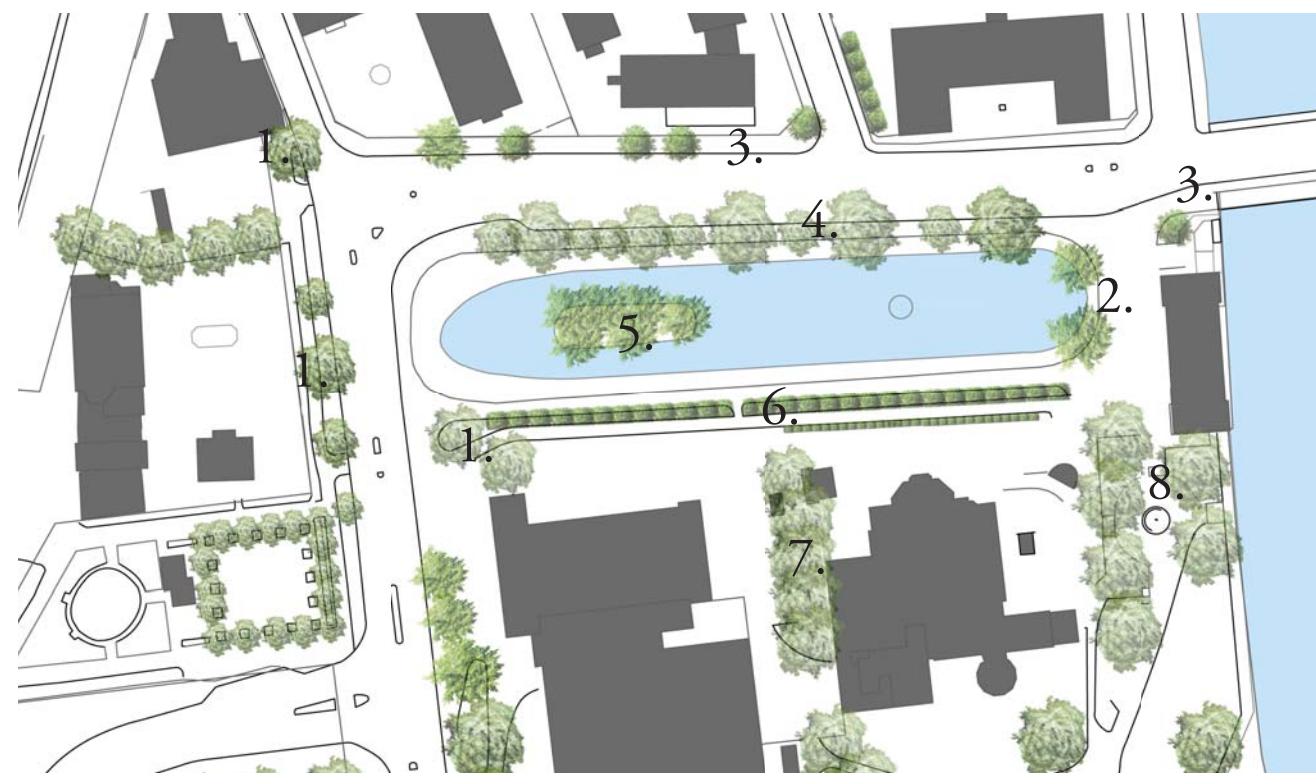

Parkeringsplatser mellan Svettis och dammen

Vegetation

1. Fristående lindar och lönnar som befinner sig i ytterkanten av området och fungerar som rumsbildande element. Friska träd i varierande storlek. Bra avstånd mellan individerna medför goda förutsättningar för fortsatt tillväxt.
2. Pilar som hänger in över dammen. Fina exemplar som ger karaktär åt området.
3. Relativt nyplanterade träd av arten ask, fina exemplar med genomgående stam som skapar stadsträdskaraktär.
4. Lönnar i tydlig trädrad som avgränsar dammenområdet mot Munkgatan. Trädraden är inte enhetlig då det planterats in ett extra träd mellan ursprungsträden, samt att sorttyperna på de nya individerna varierar.

5. Bestånd av pilar bildar tät vegetation och ger tillsammans med slyn ett skräpigt intryck.
6. Formklippta lindar med en alm och hagtorns häck under sig avgränsar Svandammen mot Flustret och Svettis. Träden och häcken är starkt rumsskapande och ger ett stramt intryck.
7. Stora individer av lind, alm och ek som troligen planterades innan Svettis och tennishallen uppfördes. Den brokiga täta raden påverkar trots sin storlek inte områdets helhetsintryck.
8. Stora individer av lindar startar åstråkets paradplantering och signalerar entré till stadsparken. Den nordligaste lindan står ensamt på Svandammen.

Offentligt- Privat

Svandammen är en plats med tydliga gränser mellan det privata och det offentliga. Till stor del är det fasighetsavgränsningarna som står för uppfattningen om vad som är offentligt och vad som är privat. Den kommunala marken omkring Svandammen är omgiven av flera fastigheter som får privat karaktär genom att avgränsa sig med staket och/eller häckar.

Svettis och Pumphuset är de enda fastigheterna som låter den offentliga marken komma hela vägen till fasaden vilket gör att byggnaderna känns lättillgängliga. Konditori Fågelsången ger ett halvoffentligt intryck med sin öppna uteservering och inbjudande karaktär.

Den vegetation som skapar det största rummet på platsen är träden som ramar in dammen. Rumsligheten runt dammen uppfattas som brokig då karaktären och kvalitén på växtmaterialet varierar kraftigt. Träden som omger gatan präglas av samma brokiga karaktär, olika sorter och storlekar misslyckas med att skapa ett sammanhållet gaturum.

Svandammen ger ett halvprivat intryck. Flustrets funktion som restaurang, och nattklubb skulle få bättre förutsättningar med en öppnare mer offentlig karaktär.

Rumslighet

De åtta fastigheterna som omger Svandammen avgränsar skarpt mot platsen med höga häckar och staket. Det ger Svandammen en tydlig rektangulär rumslighet som förstärks av de omgivande byggnadernas placering.

Växtmaterialet på platsen varierar både i arter och storlekar och från friväxande till formklippt. Det påverkar den rumsliga uppfattningen på platsen då träden kan liknas med rummens väggar. Träden och häckarna är vegetationselement som skapar stark rumslighet kring fastighetsgränserna vid Svandammen.

Träden som omger dammen skapar trots den brokiga karaktären en rumslighet. Träden som omger gatan har så pass brokiga karaktär att det inte bildas något tydligt gaturum.

Slottskällan avgränsar mot Svandammen med häck och träd

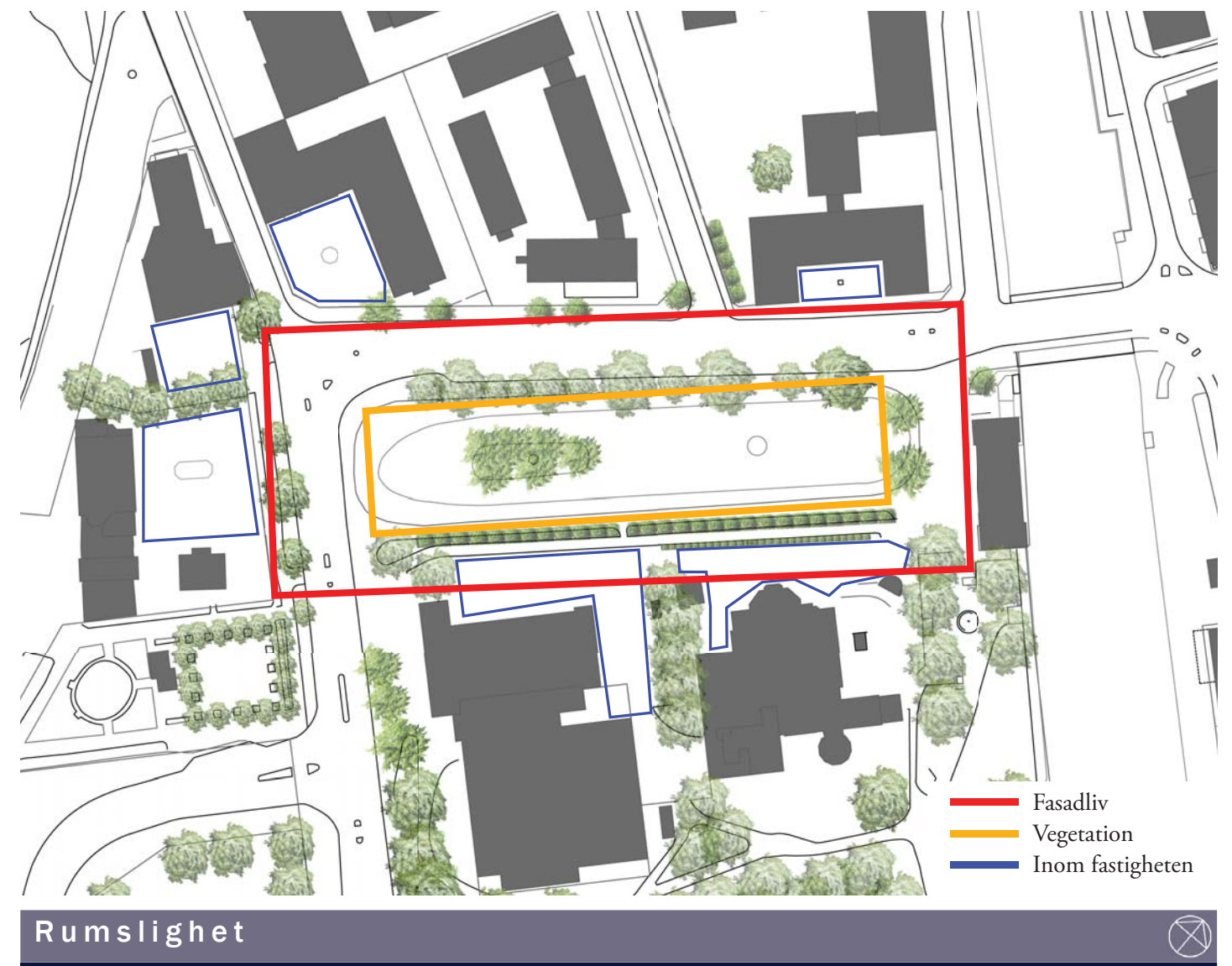
Formklippta lindallén bidrar till rumsligheten som vegetationen bildar

Fasadlivet bidrar till rumsligheten på Svandammen

Vy från Sjukhusvägen öster ut, över dammen

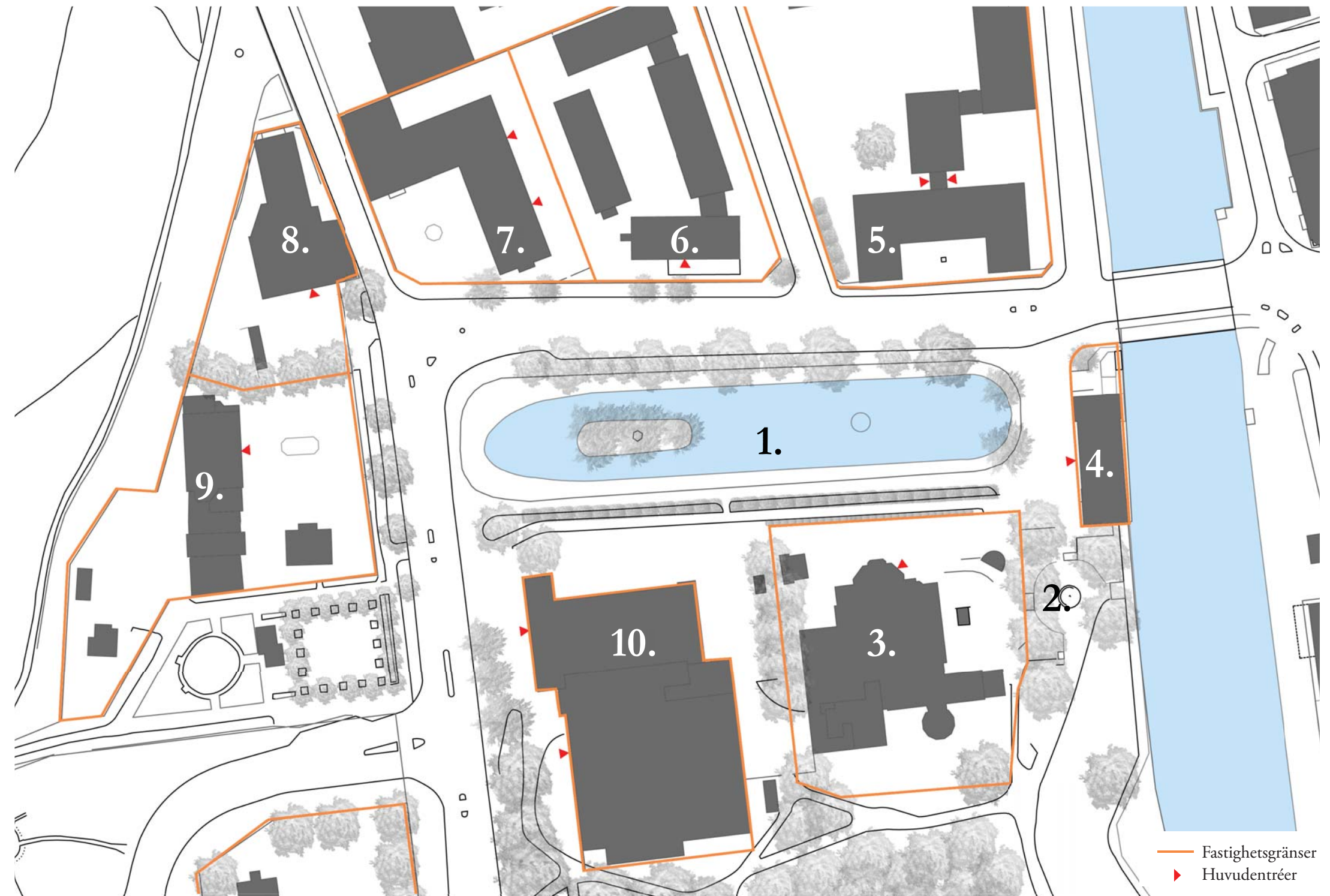

Målpunkter och Fastigheter

Denna analys visar förutsättningarna som målpunkterna och fastigheterna har omkring Svandammen. Analysen ska tydliggöra vad som behöver förbättras samt vad som är värt att ta hänsyn till vid en gestaltning.

Svandammens omgivande fastigheter har entréer och gårdar som riktar sig mot Svandammen. Byggnadernas arkitektoniska kvalitéer och varierade innehåll tillför platsen ett värde som händelserik och betydande plats i Uppsala.

1. Dammen
2. Huvudentré Stadsträdgården
3. Flustret, restaurant och nattklubb
4. Pumphuset, museum
5. Kvarteret Munken
6. Fågelsången, konditori
7. Bostadsrättsföreningen Fågelsången
8. Birger Jarl, nattklubb
9. Slottskällan
10. Svettis och tennishallen

Dammen

Dammen är platsens centralmotiv och huvudnummer. Dammen uppfattas främst från den omgivande gångstråket som går runt vattnet.

Det är hit föräldrar går med sina barn för att mata fåglarna och det är med dammen som utsikt och händelsekälla som människor sitter längs den södra långsidan och blickar ut över vattnet. Det är två viktiga kvalitéer som dammen erbjuder. Den tredje är fontänen som har potential att tillföra platsen ett vackert vattenspel. Fontänen har tyvärr tappat sitt ursprungsutseende då de stenar som följde röret nu ligger utspridda på sidorna om fontänen, samt att den sprutar ojämnt.

Vattenytan är låg vilket motverkar känslan av närheten till vattnet. Dammen har ett omgivande staket som bildar en barriär mellan vattnet och de gående. Staketet har som funktion att hålla svanen inom

dammområdet. Svanen kan inte flyga på grund av bortklippta fjädrar. (1)

Staketet har en höjd på en meter och den nedre halvan är tätt ribbat för att hålla svanen inom dammens område. Staketet kan med fördel sänkas eller tas bort för att skapa bättre kontakt med vattnet.

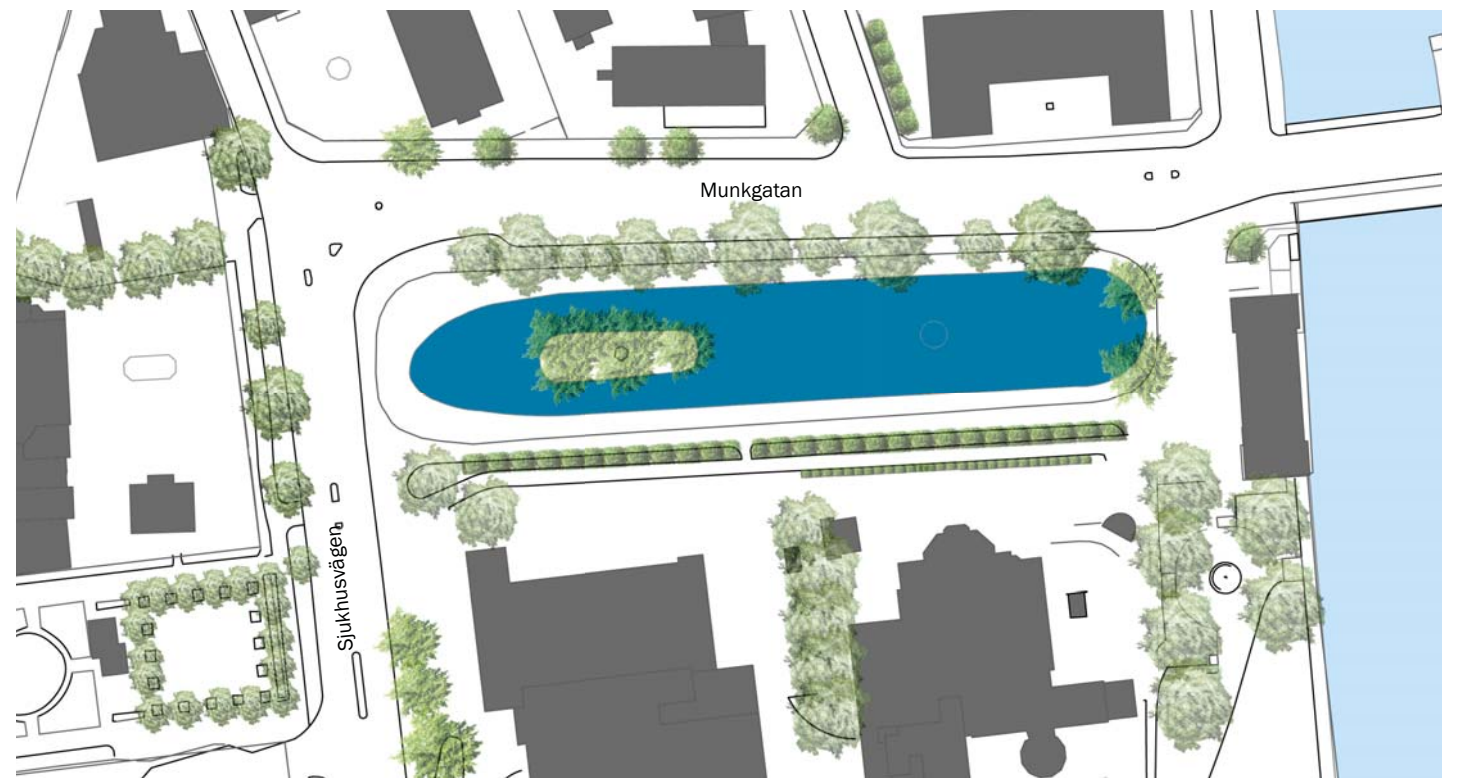
Gångstråket består av grusgång med omgivande gjutjärnsbänkar och äldre träurnor som är kvar från tiden då Svandammen tillhörde Stadsträdgården. Den gamla parkkarakären passar dåligt in med övriga Svandammen som har markbeläggning och detaljer av modernare tappning. Det är trots det, den äldre karaktären på Svandammen som fungerar bäst eftersom det är den enda platsen som inte har fokus på transport, samt att skötseln där är som mest intensiv. Fågelön har kraftigt övervuxna träd som står i sly vilket förmedlar ett eftersatt intryck.

Fontänen i ursprungskick. Bild tidigt 1900-tal Foto: Upplandsmuseets arkiv

Dammen i Stadsträdgården vid Lycksalighetens ö utan räcke eller staket

Entré till Stadsparken

En viktig egenskap för att Svandammen ska kunna fungera som entréplats till den nya stadsparken är att platsen har entréfunktioner.

En entré ska enligt mig ha en logisk koppling till den plats som den representerar. Det ska utöver det även finnas en logik och enkelhet i orienteringen på platsen. Det är därmed intressant att ta reda på hur Svandammens befintliga entréfunktion fungerar. Den här analysen undersöker platsens nuvarande entré och vilka förutsättningar den har i en framtida utveckling.

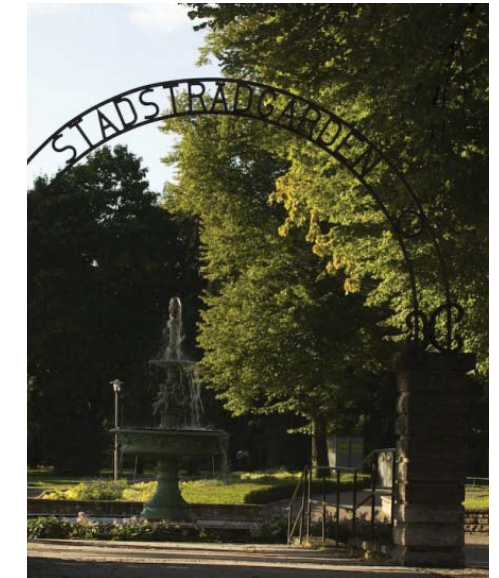
Utvecklingen mellan Islansbron och Kungsbron innebär att parkområdet blir större. Nya egenskaper (som presenteras under avsnittet Bakgrund till uppgiften) tillförs platsen och befintliga upprustas. I framtiden är det rimligt att antaga att Uppsalas invånare kommer nyttja området i större utsträckning än idag.

Svandammen är områdets ansikte mot stadskärnan och egenskapen att skapa ett intresse hos människor att fortsätta in i Stadsparken är viktig.

Den befintliga entrén har flertalet brister. Entrén är liten i förhållande till utvecklingsområdets storlek samt att fokus tas ifrån entrén eftersom platsen framför domineras av cykeltrafik. Den skymmande vegetationen, de tio cykelparkeringarna samt Flustrets uteservering tar mycket plats på den här delen av Svandammen vilket innebär att entrén är underordnad och får ett anonymt uttryck. Anonymiteten förstärks ytterligare då entréöppningen är liten och att bågen med namnet Stadsträdgården smälter in i de bakomliggande trädkronorna. Stadsträdgårdens fontän som syns rakt framifrån entrén lockar besökare att fortsätta in i parken.

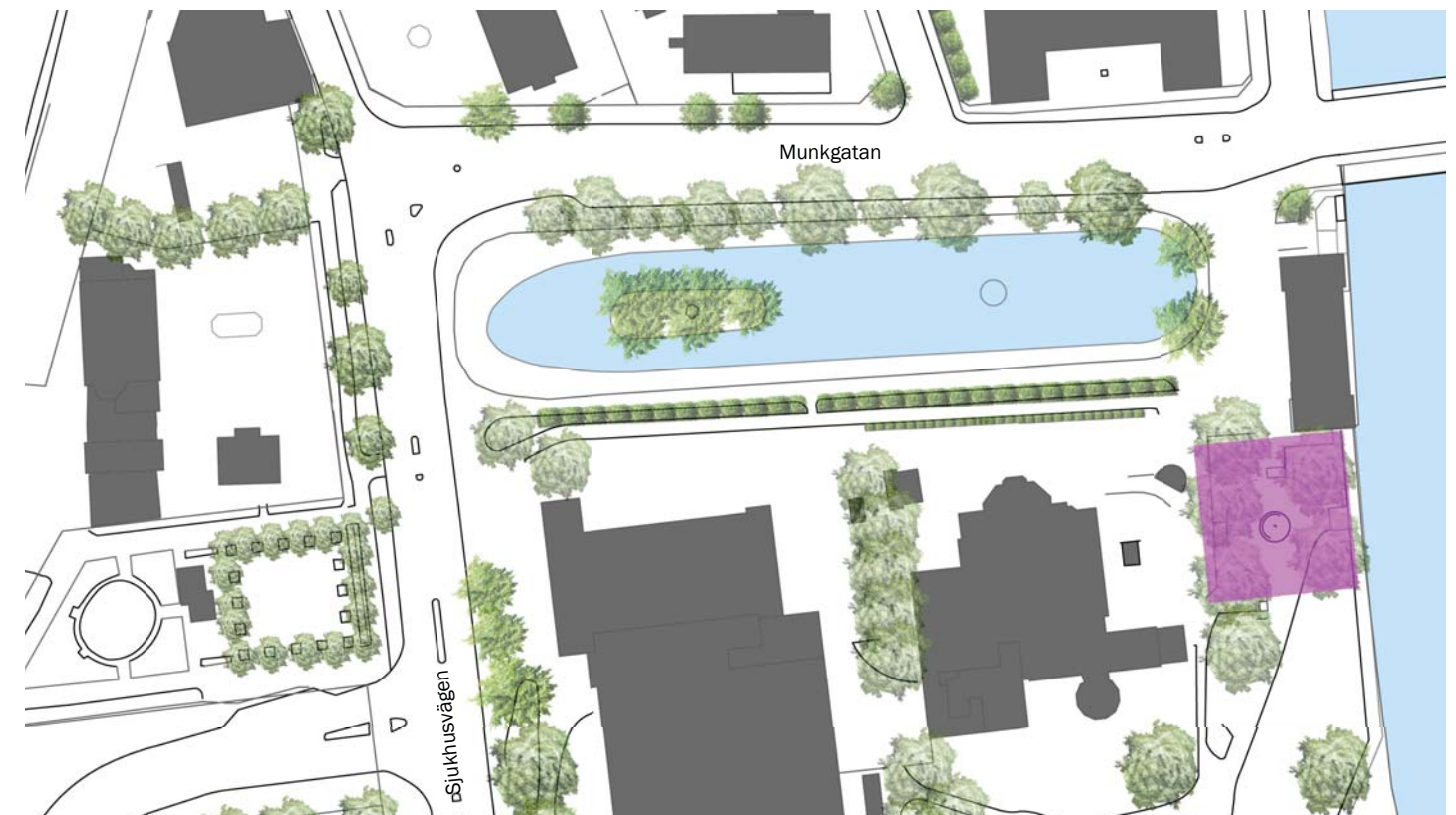
Väl inne i parken finns den i ögonfallande entréplanteringen.

Fontänen inne i Stadsträdgården väcker intresse.

Entrén är anonym och därför svår att upptäcka.

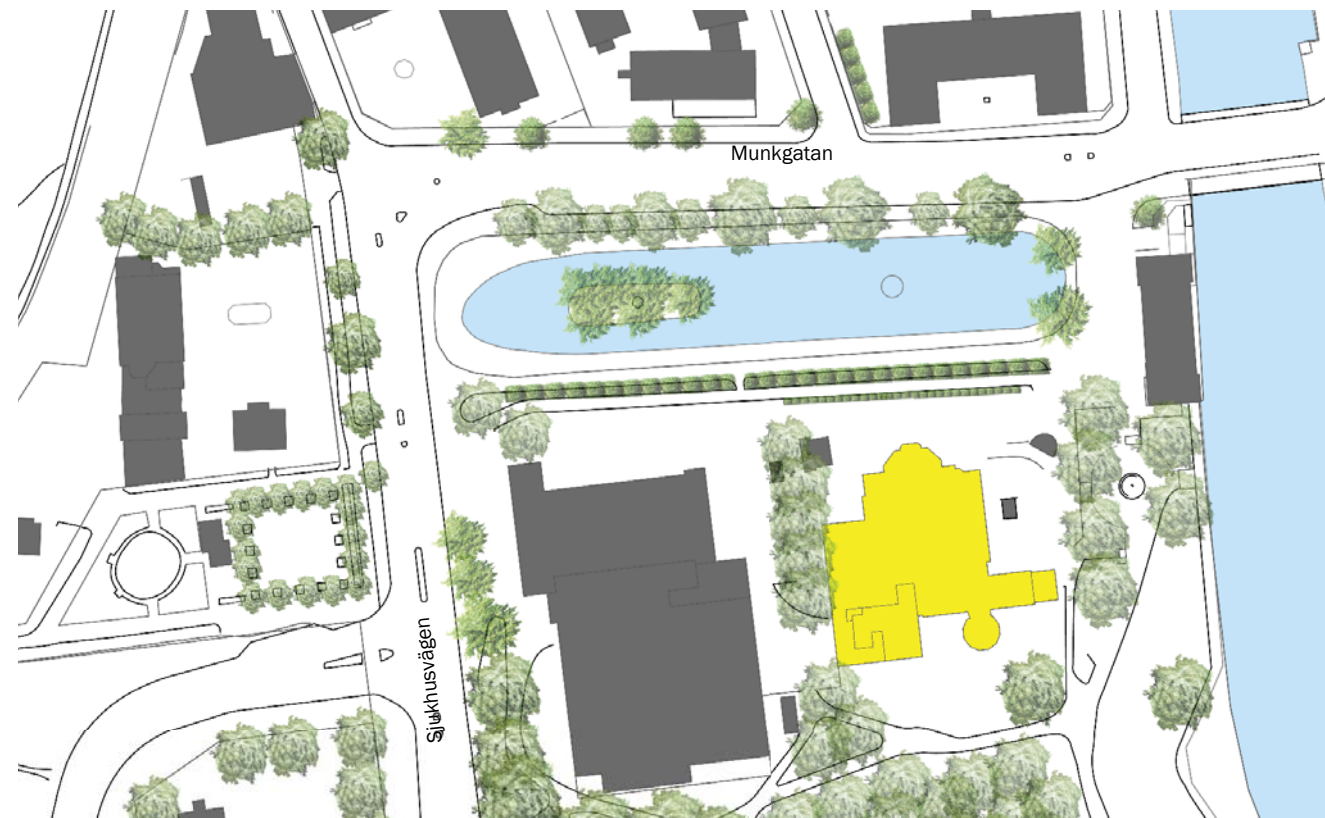

Flustret

Populär restaurang och uteställe med vacker träarkitektur med anor från början av 1800-talet. (Whalström 1996)

På både nära håll och på avstånd är det svårt att uppfatta byggnadens arkitektoniska kvalitéer. Den formklippta täta lindallén och häcken avskärmar byggnaden från Svandammen. Vegetationen täcker byggnaden från alla positioner runt om Svandammen.

Flustrets fasad är en gömd skatt bakom vegetationen och det finns en stor potential att tydliggöra hela huset samt att lyfta fram huvudentrén mot Svandammen. Byggnaden avskärmas även av cykelbanan som passerar direkt utanför huvudentrén.

Pumphuset

Togs i bruk år 1875 och blev museum år 1992. (Andersson 1993) Pumphuset bidrar till platsens historiska värde och ligger som avgränsare mot Fyrisån på den plats där många människor passerar på väg mellan stadskärnan och Stadsträdgården.

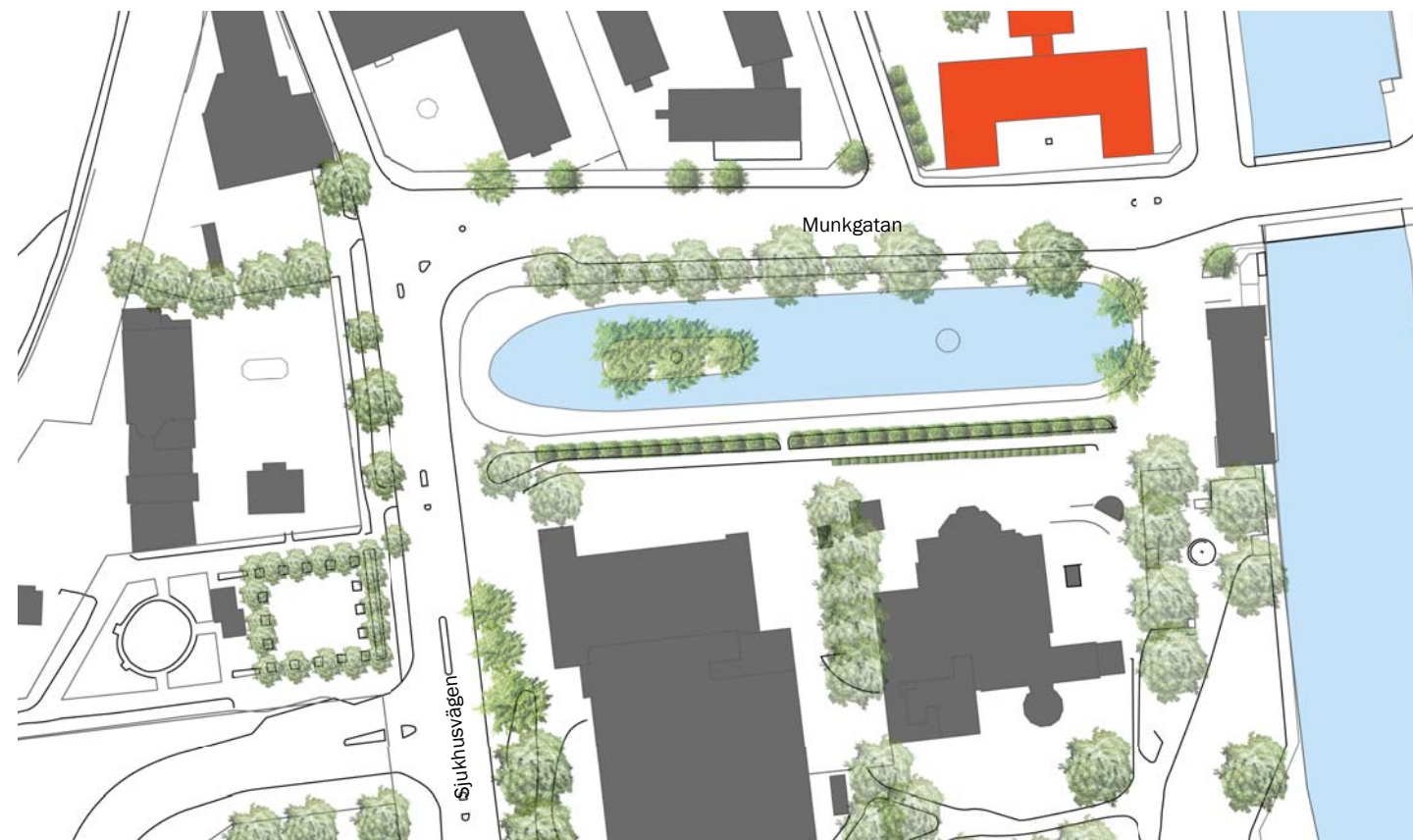
Byggnaden ligger tydligt i blickfånget och är lätt att upptäcka från stora delar av Svandammen. Det stora pilträdet framför byggnaden täcker sikten mot fastigheten från Svandammens södra långsida.

Kvarteret Munken

Byggnaden uppfördes på 1850- talet för universitetets medicinutbildning och är en av stadens äldsta universitetsbyggnader. (Whalström 1996)

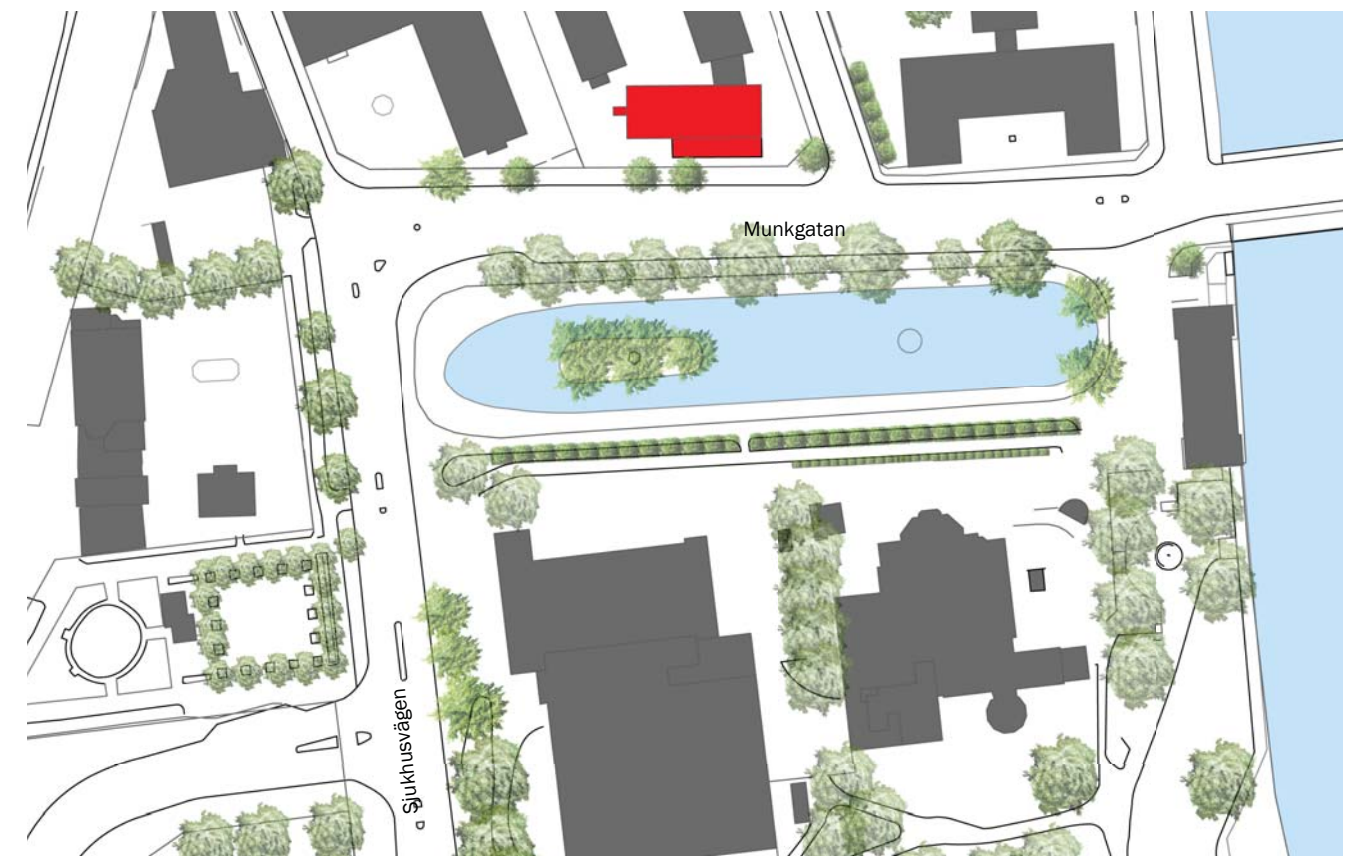
Den u-formade byggnadskroppen öppnar sig mot Svandammen och har karaktär av framsida samtidigt som entrén är på innergården. Den speciella karaktären förstärks av staketet som omger byggnaden och skapar en gård utan tillträde från gatan eller byggnaden. Gården är en plats som inte beträds förutom vid skötsel och består av en gräsmatta med en centralt placerad byst föreställande Olof Rudbeck. Byggnaden och gårdens speciella karaktär tillför arkitektonisk kvalitet och variation till Svandammen.

Konditori Fågelsången

Konditori Fågelsången har en uteservering i söderläge längs Mungatan och är den målpunkt utöver dammen som drar mest människor till platsen dagtid. Byggnaden framstår som anspråklös och den stora uteserveringen drar människor till konditoriet.

Konditoriet och uteserveringen är lätt att upptäcka på håll och fastigheten har en fin utsikt över dammen vilket tyvärr störs av bilparkeringen längs Mungatan.

Brf. Fågelsången

Fastigheten uppfördes på 1940- talet(Hitta brf, 2011). Den L- formade byggnaden öppnar upp sig mot sydväst där innergården är avskärmd mot Svandammen och Västra Slottsgatan med staket och hög häck.

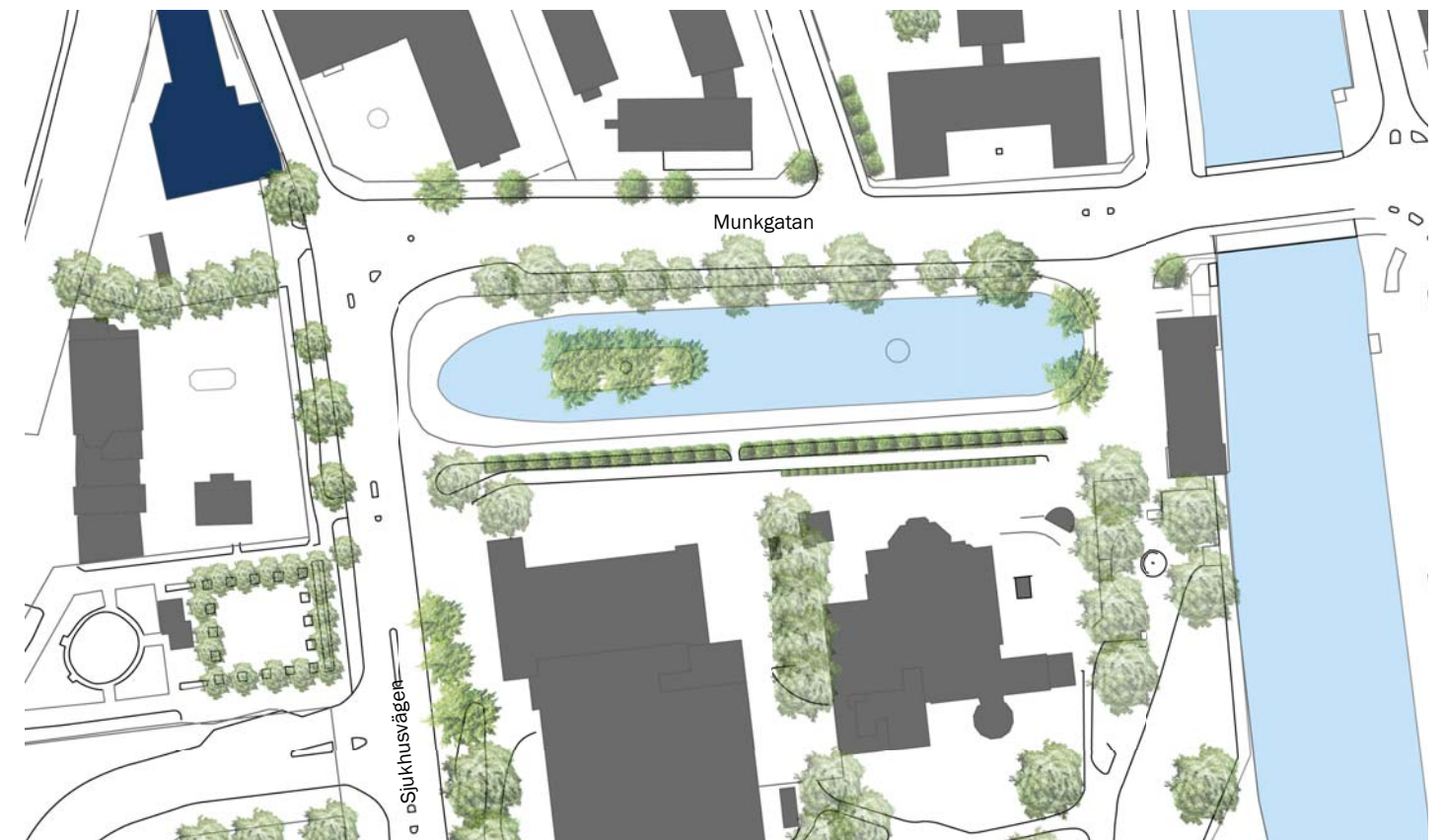
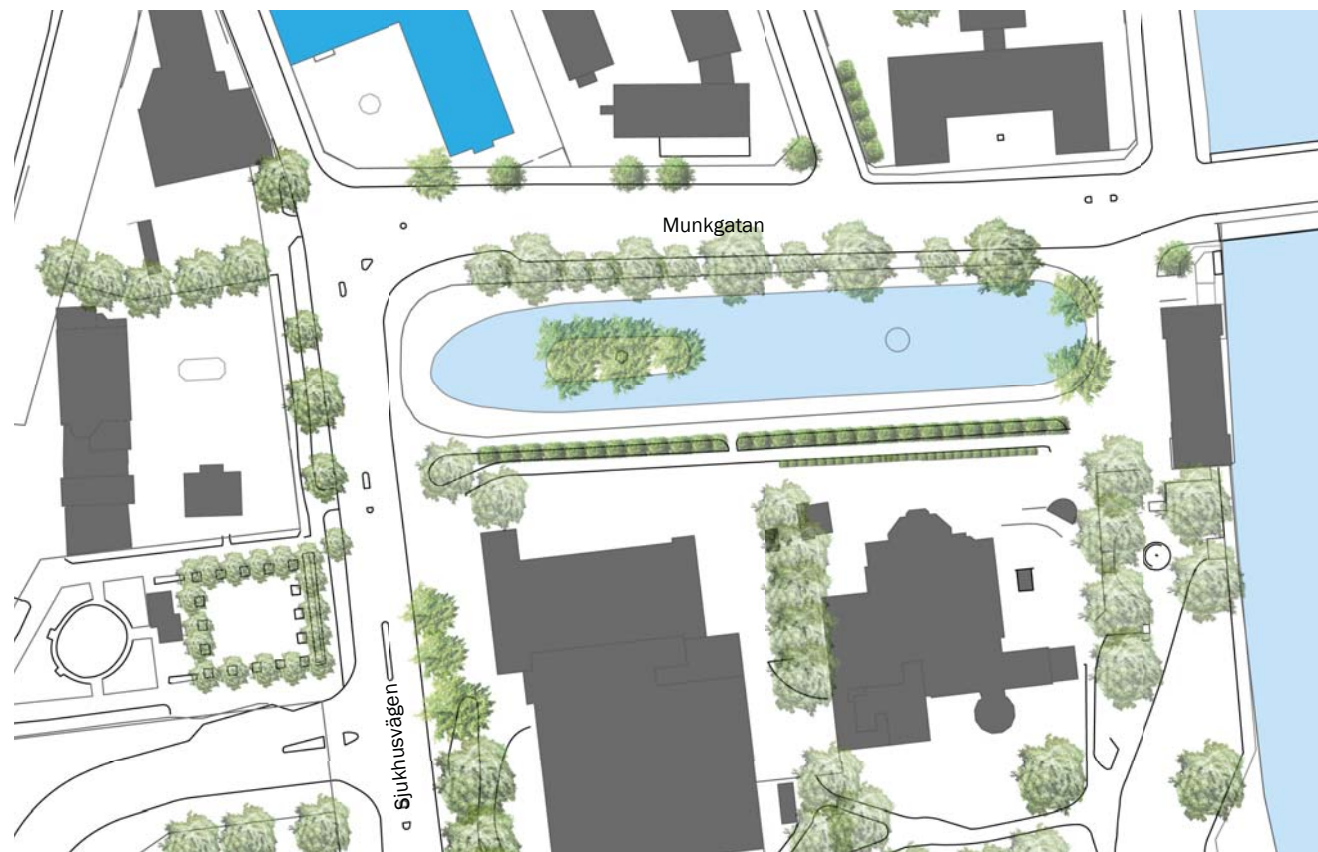
Bostadsrättsföreningen har en privat karaktär och avgränsningen bidrar till den starka rumsligheten på Svandammen. Fastigheten har en entré på östra långsidan som vetter ut mot Svandammen. Det är Svandammens mest anonyma fastighet som varken tillför eller sänker platsen kvalitet.

Birger Jarl

På 1810- talet uppfördes byggnaden i utsirad träarkitektur. Byggnaden inhyste då tillsammans med nuvarande Slottskällan stadens badhus. (Wretin 1980)

Fastigheten är idag restaurang och nattklubb. Tillsammans med Flustret bidrar fastigheten med aktivitet under dygnets mörka timmar. Avskiljs mot Svandammen med ett staket som fortsätter vidare längs Slottskällans fastighet. Trähuset har vacker, detaljerad träfasad med stora fönster. Gården upptas av en stor uteservering. Entrén vetter ut mot Svandammen. Trottoaren utanför fastigheten är smal och trång och platsen är i behov av en större yta utanför entrén.

Slottskällan

På 1810- talet uppfördes byggnaden i utsirad träarkitektur. Byggnaden inhyste då tillsammans med nuvarande Birger Jarl stadens badhus. (Karin Wretin 1980)

Fastighetens stora gård öppnar sig mot Svandammen och fastighetsgränsen markeras med staket och häck. Fastigheten har tidigare suttit ihop med Birger Jarl vilket byggnadernas arkitektur och färgsättning skvallrar om. Stängslet markerar även här fastighetsgränsen och bidrar till stark rumslighet på tomten och till Svandammen.

Svettis och Tennishallen

Byggnaden uppfördes år 1910 i tidstypisk jugendstil och har fungerat som idrottsanläggning fram till 2009 då SH- bygg tog över som ägare. (Fastighetsverige, 2011) Tennishallen tillkom på 1930- talet (Wahlström 1996) och förvärvades även den under år 2011 av SH bygg. (1)

Framför entrén till Svettis breder en vid asfaltsyta ut sig som innehåller cykelparkeringar och lindar som flyter ut från Stadsträdgården. Platsen är i behov av en upprustning. Uteserveringen vid entrén är ett välkommet avbrott som tillför händelse till platsen.

Sammanfattning analys

Kopplingen mellan Svandammen och stadskärnan är bra och kopplingen mellan Svandammen och Stadsträdgården är dålig. Barriären mot Stadsträdgården måste överbryggas genom att entréerna utvecklas.

Fordonstrafiken dominerar både i ytanvändning och upplevelsen på Svandammen. Förutom gångstråket runt dammen så är Svandammen en trafikplats. Det exkluderar andra egenskaper som skulle kunna höja platsens värde. Cykelbanans dragning längs Svandammens södra långsida skapar oro för fotgängare och bildar en trafikbarriär mot Flustret och Stadsträdgården.

Vegetationen på Svandammenområdet varierar kraftigt i kvalitet och storlekar. Fontänen har tappat sitt ursprungsutseende, fågelön är överväxt och platsens markmaterial och detaljer varierar i uttryck och kvalitet. Tillsamman bidrar dessa element, till bilden av en eftersatt plats.

Vattenytan i dammen är låg i förhållande till dammens omgivande område.

Fastigheterna runt Svandammen har publika innehåll vilket medför liv och rörelse på Svandammen. Byggnaderna har även arkitektoniska kvalitéer som inte exponeras mot Svandammen. Byggnadern skapar med sitt fasadliv och sina tydliga avgränsningar mot Svandammen ett starkt definierat rum. Flustret, Svettis och tennishallen saknar representativa entréplatser.

En stor yta mellan Flustret och Svettis används i huvudsak som parkering och distributionsyta för Flustret. Det är en stor yta som borde användas till ändamål som bidrar till Svandammens värde och kopplingen till Stadsträdgården.

Problemformulering och åtgärder

PROBLEM

1. Kopplingen mellan Svandammen och Stadsträdgården är dålig.

2. Svandammen är en trafikplats.

3. Svandammens är ett eftersatt stadsrum.

MÅLSÄTTNING

1. Utveckla entréerna till Stadsträdgården.

2. Sätt fokus på fotgängarna och strukturera Svandammen så att inte hela platsen påverkas av trafiken.

3. Arbeta för att Svandammen ska upplevas som ett sammanhållet stadsrum.

ÅTERGÄRDER

1. Ta bort barriärbildande vegetation och flytta på bilparkering och cykelbana för att skapa förutsättning att utveckla entréerna.

2. Separera trafiken och vistelseytan.

3. Ta ett helhetsgrepp om Svandammen och skapa enhetlighet kring strukturer, vegetation och detaljer.

Kvalitetsformulering och åtgärder

KVALITÉER

1. Svandammen är ett välanvänt stadsrum

2. Svandammens omgivande verksamheter har ett rikt innehåll.

3. Dammen, med sitt vatten och fågelliv.

MÅLSÄTTNING

1. Utveckla Svandammen så att användningen av platsen förbättras och anpassas till högre belastning.

2. Skapa förutsättningar för att omgivande verksamheter ska kunna komma ut på Svandammen.

3. Skapa en damm som är anpassad till stadsrummets övriga utformning.

ÅTERGÄRDER

1. Skapa bättre flöden på Svandammen och utveckla möjligheterna att vistas på platsen.

2. Avsätt yta för uteservering och annan aktivitet som passar byggnadernas innehåll.

3. Skapa bättre kontakt med vattnet och möjliggör olika sorters vistelse kring dammen.

Teori

Entrérum

En entré är det första som en besökare möter och att satsa lite extra på det mötet är något som är vanligt i parker. Det kan handla om paradrabatter, portaler eller bara en öppen yta beroende på vad det är som ska representeras.

Människan har psykologiska behov och beteenden som går att använda sig av för att skapa en fungerande entréplats. En utgångsförutsättning är att det bör vara enkelt att orientera sig på en entréplats.

Det innebär oftast att platsen är enkel att förstå samt att den är överblickbar. Människan uppfattar orienterbarheten som en orosdämpare samtidigt som den startar intresset att utforska ett område. (Kaplan, Kaplan 1998)

I utomhusmiljöer är det vanligt med en visuell kontakt med det som finns bortanför ingången. Att ge en skymt av vad som döljer sig i det rum som man tittar mot genom entrén skapar en nyfikenhet och ett intresse att fortsätta in till den nya platsen. (Kaplan, Kaplan, 1998)

Ta med till gestaltning

- Skapa en god överblickbarhet där entréerna är tydliga mellan Svandammen och Stadsparken.
- Satsa på intressanta element som fångar besökaren på håll och gör henne intresserad av att försätta in i parken eller ut på Svandammen.

Entrén till Trädgårdsföreningen i Linköping mellan 1959- 1977.

Foto:Gösta Andersson, 1973

Entré till Folkets park i Huskvarna. Entréerna till folkets park är ofta tydliga.

Foto:Tony Danninger, 2012

Nybroplan

Där Nybroviken slutar tar Nybroplan vid. Fram till 1800- talet sträckte viken sig längre in i staden. Kung Karl XVI beslutade då att lägga igen delar av vattenytan som kallades för Kattviken. Fyllningsmassorna utgör idag Berzelii park och Nybroplan. (Stahre, Fogelström 1986)

Historiskt har Nybroplan likheter med Svandammen då platsen under senare delen av 1900-talet var en trafiklösning (se bild), som kom att ändra karaktär när den omgestaltades från trafikplats till torg i början på 2000- talet. Likheter finns även att byggnader som omger Nybroplan har hög arkitektonisk nivå med varierad klassicistisk och jugend stil och innehåller betydelsefulla

attraktioner i Stockholm. Nybroplan angränsar även den till en park vid namn Berzelii park.

Nybroplans markmaterial bidrar starkt till platsens karaktär. Mönster utgår från vikens avslutande form och strålar in över torgytan och Nybrogatan. Mönstret skapar känslan av en sammanhängande yta, vilket reducerar barriären som den korsande vägen bildar.

Nybroplans nya utformningen har lagt fokus på fotgängarna och vågat satsa på en öppen torgkaraktär. Utformningen av Nybroplan bildar en relativt skarp kontrast till Berzelii park vilket innebär svag sammanhållning mellan platserna.

Nybroplan en trafikplats i mitten av 1900-talet.

Foto: Okänd

Ta med till gestaltning

- Skapa en sammanhängande yta vid Svandammen som tydligt markerar platsen.
- Koppla ihop platsen med det som händer i byggnaderna.
- Våga skapa öppna ytor på Svandammen.

Nybroplan i Stockholm. Torgyta och bilgenomfart.

Foto: Johan johansson

Sittplatser vid kajen

Vatten i Staden

Vi vet idag att vattnets estetiska kvalitéer utnyttjades av människan så tidigt som 500 f.Kr. i de islamska trädgårdarna. Då användes traditionella fyra vattenfyllda kanaler som avgränsade trädgården i symmetriska rum samt att de större mer kända trädgårdarna, ofta innehöll speglade, mörka vattenbassänger. (Hobhouse 2004)

Vatten har stora möjligheter att höja värdet och upplevelsen på en plats. Dess egenskap stimulerar inte bara det visuella sinnet utan även, hörsel, lukt och känsel. Det innebär att vattnet har stora användningsområden i staden och det är bara hydrauliska lagar, teknik och fantasin som sätter gränserna. (Rågdahl 2008))

Tillgången till vatten är en stor kvalité för en plats men vattnets blotta närvaro är inget som automatiskt betyder att vattnet uppfattas som positivt.

Det är viktigt att vattnet är rent samt att stor vikt ligger vid gränsen mellan vatten och land. En sliten, eftersatt eller eroderad vattenkant uppfattas ofta av människor som oattraktiv. Människor tenderar att uppskatta vattenkanter som följer mjuka, naturliga former där gränsen mellan vatten och land har ett vårdat uttryck. (Kaplan, Kaplan 1998)

Vattenvegetation är omtyckt om den är passande för vad som förknippas med vattenväxter. (Kaplan, Kaplan 1998)

Ta med till gestaltning

- Arbeta med övergången mellan vatten och land för att skapa en stadslig, attraktiv damm.
- Se över vegetationen på fågelön för att höja dess värde på platsen.
- Tillför någon form av modernt vattenspiel till Svandammen.

Vattenspiel på Skvallertorget i Norrköping. Foto: Helena Hasselblad

Damm i Fredriksborg, Danmark. Tydlig eliptisk form som förstärks av de inramade träden/stammarna.

Foto: Helena Hasselblad

Kungsträdgården

Kungsträdgården har en gedigen historia som sträcker sig så långt tillbaka som till 1400-talet. Platsen har sedan dess skiftat i användning från privat till offentlig plats och från barockträdgård och exercisplats till kyrkogård. Under historien har platsen skiftat fram och tillbaka från välskött till förfallen park. (Kungsträdgården, 2011)

Under 1998 var Stockholm Europas kulturhuvudstad och under åren 1997- 1998 genomgick Kungsträdgården en större omvandling. Lindallén byttes ut mot den japanska körsbärsallén och den stora dammen tillkom. (Asker 1986)

Den södra delen av Kungsträdgården är den del av platsen som fortfarande har traditionell trädgårdskaraktär. Den norra delen där den rektangulära dammen är placerad skulle jag mer benämna som ett stadsrum med torgkaraktär.

Den hårdgjorda markbeläggningen bidrar starkt till torgkänslan samtidigt som närvaron av vegetation är högre än vad ett torg traditionellt har. Dammen är nedsänkt från torgytan och höjdskillnaden tas upp av trappsteg som skapar en känsla av att dammen har en mindre läktare omkring sig.

Nedsänkningen och den Japanska körsbärsallén längs dammens långsidor skapar en behaglig rums känsla på platsen. Dammens vatten möter den omgivande hårdgjorda ytan på samma nivå utan staket eller annan avgränsning. Det skapar en nära kontakt med vattnet. De omgivande urnorna med säsongens blomsterarrangemang och de enkla fontänerna är detaljer som höjer platsens värde, utan att ta fokus från helheten.

Ta med till gestaltning

- Skapa en bättre kontakt med vattnet genom att höja vattennivån och ta bort staketet.
- Satsa på sittplatser och händelser som riktar sig mot dammen.
- Våga tillföra dammen ett modernt uttryck

Dammen i Kungsträdgården en solig vårdag.

Foto: Angelica Diehn

Kungsträdgården i Stockholm. Foto: <http://www.weatherpage.se/ballongtur.htm>

Foto: Johan johansson

Sharedspace

Definitionen av uttrycket sharedspace är att omgivningen och vägens uttryck ska förmedla hur trafikanter ska bete sig på platsen. Lösningens mål är att stärka rummets karaktär samt att främja interaktion och socialt beteende. Inga tekniska trafiklösningar finns på sharedspaceytor och trafiken ska fungera genom att låta olika trafikgrupper samsas om rätten att köra först och lämna företräde. (Trafikverket 2012)

Sharedspace är i grunden en idé om en oorganiserad yta där blandtrafiken är helt oreglerad och där alla trafikslag

har samma rättigheter och skyldigheter. Det finns även en inriktning som är något mer organiserad. Trafiken är fortfarande blandad i den organiserade sharedspace-lösningen, skillnaden är att viss styrning av trafik med pollare, variation i markbeläggning eller liknande är med och hjälper fordonsförarna att navigera. (Trafikverket 2012)

Undersökningar av sharedspace-lösningar i Europa visar på flertalet positiva konsekvenser så som, lägre hastighet, sänkt olycksantal och ökad aktivitet på platsen. (Trafikverket 2012)

Vid planering av sharedspace är det viktigt att samla in information om platsen och förstå den nuvarande lösningen för att kunna gå vidare och definiera vad som ska byggas bort och vilka mål som ska uppnås med ombyggnaden. (Trafikverket 2012)

Ta med till gestaltning

- Skapa en organiserad sharedspaceyta för att förtydliga biltrafikanternas yta och färdmöjligheter.

Fiskaretorget, Västervik. Urnor och pollare bildar ett organiserat sharedspace

Skvallertorget, Norrköping. Öppen torgyta bildar så kallad oorganiserad sharedspace

Skvallertorget

År 2000 byggdes Sveriges första sharedspaceyta i Norrköping med namnet Skvallertorget. Större delen av det rum som de omgivande fasaderna skapar upptogs innan ombyggnationen av biltrafik. Den traditionella fyrvägs korsningen omvandlades till sharedspaceyta. Återgården förändrade platsen från en korsning till ett torg.

Torgytan är belagd med gatsten i ett mönster som framkommer genom en mörkare och ljusare granit. Torget har ett golv som ligger på samma nivå och de bilar som korsar platsen åker upp från gatan på torget vilket skapar samma effekt som ett upphöjt farthinder.

Bilisterna sänker farten och den låga farten bibehålls över hela torgytan eftersom känslan av att befinna sig på en gemensam yta förstärker hänsynen till övriga trafikanter.

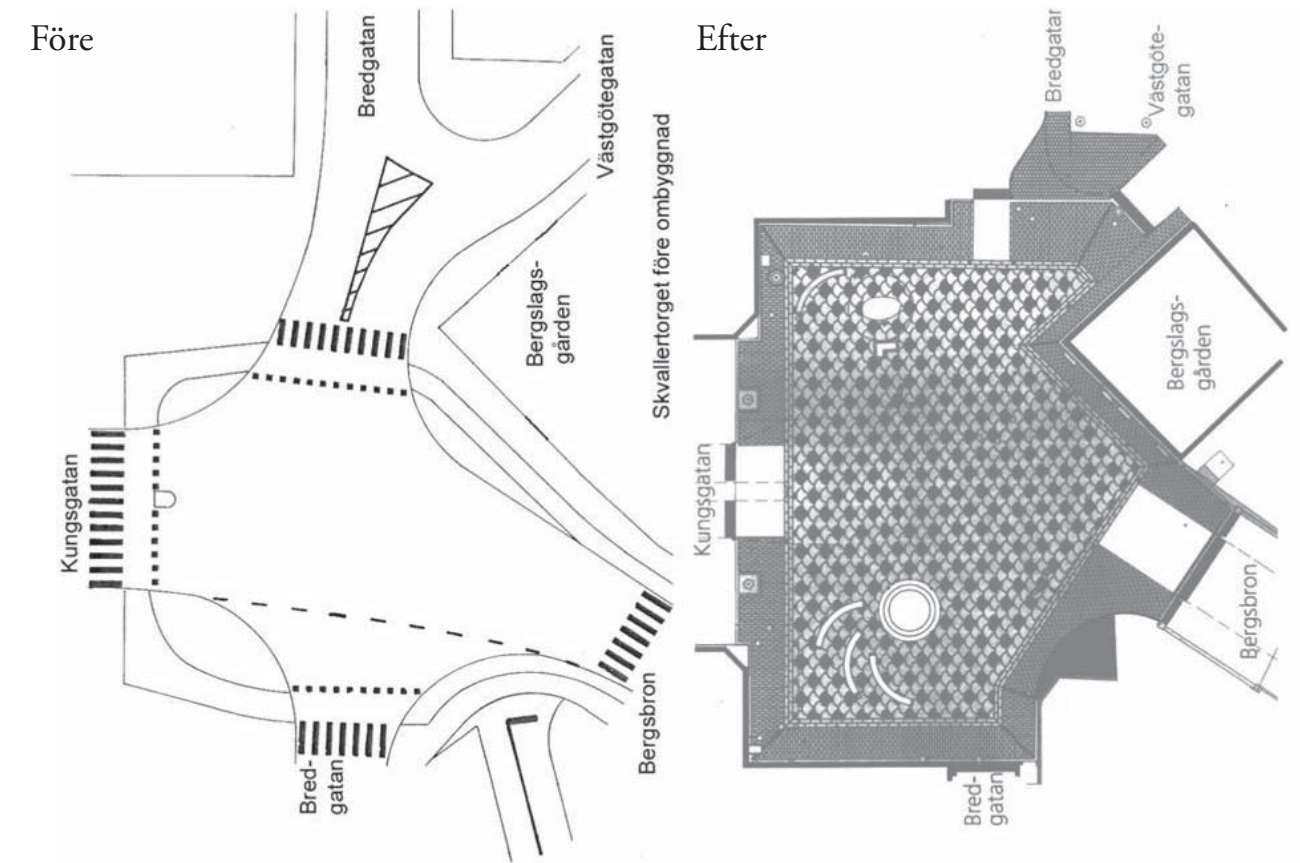
I samband med ombyggnaden stängdes trafiken av på Bredgatan i riktning väster som då blev gågata. Det råder oorganiserad sharedspace på Skvallertorget. Ytan är öppen med två relativt centralt placerade belysningsmaster. I övrigt är platsens möblering sparsmakad med en fontän och tillhörande sittplatser i nordvästra hörnet och statyn "dansen kring guldkalven" från år 1984 av Pye Engström i nordöstra hörnet av torget. (Norrköpings kommun, 2011)

Skvallertorget i Norrköping.

Ta med till gestaltning

- Låt sharedspacelösningen vara en del av den enhetlighet som Svandammen behöver för att uppfattas som en plats.
- Använd markmaterialet för att förstärka flödesriktningen mellan stadskärnan och Stadsträdgården.

Vision

Entrérum

För att visa mitt förhållningssätt inför gestaltningen utformar jag en vision som syftar till att tydliggöra mina tankar om Svandammens utformning.

Min vision är att skapa en stadsrum som är länken mellan stad och park. Platsen ska utformas för att fungera såväl enskilt som tillsammans med Stadsträdgården och stadskärnan.

Utformningen av Svandammen ska utgå ifrån att platsen ska ha en stark identitet som utmärker sig i Uppsala. Svandammen ska utformas efter målet att vara en entréplats som både lockar till vistelse på platsen och förstärker intresset hos besökaren att fortsätta in i Stadsträdgården.

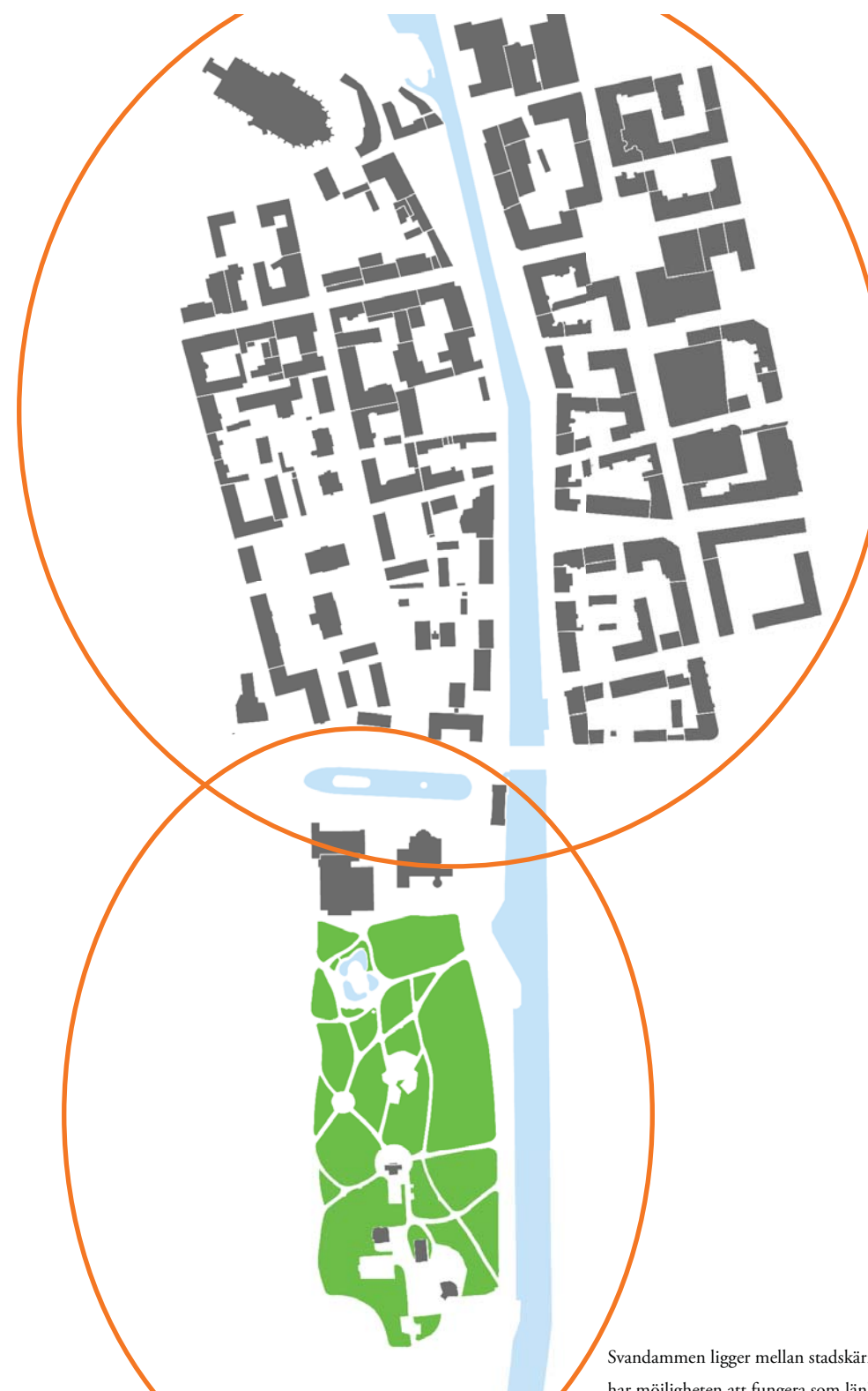
Svandammen ska präglas av ett sammanhållet formspråk där detaljer och strukturer spelar med varandra och skapar enhetlighet på platsen.

Svandammens historiska arv ska tas tillvara. Gamla strukturer och element som tillför värde till Svandammen ska tillvaratas.

Kopplingen mellan Svandammen och Stadsträdgården ska bli tydligare genom att de befintliga entréerna förtydligas och kopplingen till Stadsträdgården förstärks.

Sammanfattningsvis har dessa visionspunkter tagits fram för Svandammen:

- Ta tillvara på Svandammsområdets rumslighet för att skapa en tydlig plats.
- Prioritera vistelse och skapa sociala platser på Svandammen och rikta dem mot dammen.
- Skapa rörelse mellan stadskärnan och Stadsträdgården.
- Skapa tydlig överblickbarhet på platsen.
- Framhäv dammens kvalitéer och förstärk möjligheten att njuta av den.
- Framhäva platsens vackra fasader.

Svandammen ligger mellan stadskärnan och Stadsparken och har möjligheten att fungera som länk mellan platserna

Program

Övergripande

Grunden till Svandammens nya utformning ska vara ett torg där strukturer och detaljer följer en sammanhållen gestaltning. Fokus ska ligga på den gående människan vilket sker genom att platsen runt dammen fredas från fordonstrafik.

Trafiken

Sharedspacelösning bidrar till en lägre fordonshastighet vid Svandammen vilket bidrar till en lugnare trafiksituation.

Cykeltrafiken flyttas ut på Mungatan och fortsätter vidare längs Sjukhusgatan. Cykeltrafik i parken varken förbjuds eller uppmuntras. Vidareutveckling av trafiklösningen sker senare i programdelen.

Byggnader

Fastigheterna kring Svandammen ska fortsättningsvis exponeras mot Svandammen och det är främst Flustret, Svettis och tennishallens fasaders exponering som ska utvecklas. Det är både en fråga om att förstärka entréerna och koppla ihop fastigheterna till Svandammen samt att lyfta fram fasadernas kvalitéer.

Vegetation

Variationen i trädens arter och storlekar bidrar starkt till platsens brokiga identitet och platsen bör med ett fåtal undantag få möjlighet att starta från grunden med en sammanhållen vegetation.

Vegetationen ska definiera trafikrummet och förstärka området runt dammen utan att det bildas starka visuella eller fysiska barriärer på platsen.

Dammen

Dammen har platsens främsta historiska koppling och ska fortsättningsvis vara det centrala på Svandammen. Vattennivån höjs för att skapa bättre kontakt med vattenytan. Staketet tas bort eller sänks för att ytterligare förstärka kontakten med vattnet och motverka uppfattningen av en visuell avgränsning. Dammens ovanliga elliptiska form ska bibehållas då det är det elementet som förknippas starkast med Svandammen. Fågelön ska rustas upp och fontänen återställas till ursprungsskick.

Koppling stad- park

Huvuduppgiften för Svandammen är vara ett entrérum vilket platsen ska bli genom att skapa en transparens mellan Stadsträdgården och Svandammen. Huvudentrén är i behov av att förtydligas och ska kompletteras för att sätta fokus på passage mellan utvecklingsområdet och Stadskärnan.

Mellanrummet mellan Flustret och Svettis kommer öppnas upp som passage, samt att den västra entrén vid tennishallen kommer förtydligas. Vidareutveckling av entrépassagerna sker senare i programdelen.

Den nya entrén ska utformas för att vända känslan av baksida till framsida genom att koppla aktivitet och utformning av platsen till det framtida innerhållet i Svettis. Angöring till Flustrets varuintag ska fortsätta att fungera.

Skapa en tydlig öppen entré som bevarar den äldre känslan genom att bevara fontänen, trädkvadraten och den mötande paradplanteringen.

Ytan mellan Svettis, Flustret och dammen skall ha fokus på vistelse. Framför Flustret tillförs en uteservering som vägs upp av en mer offentlig vistelseyta mellan Svettis och dammen.

Öppen yta med fokus på tydlig sikt mot dammen, Flustret och den västra entrén.

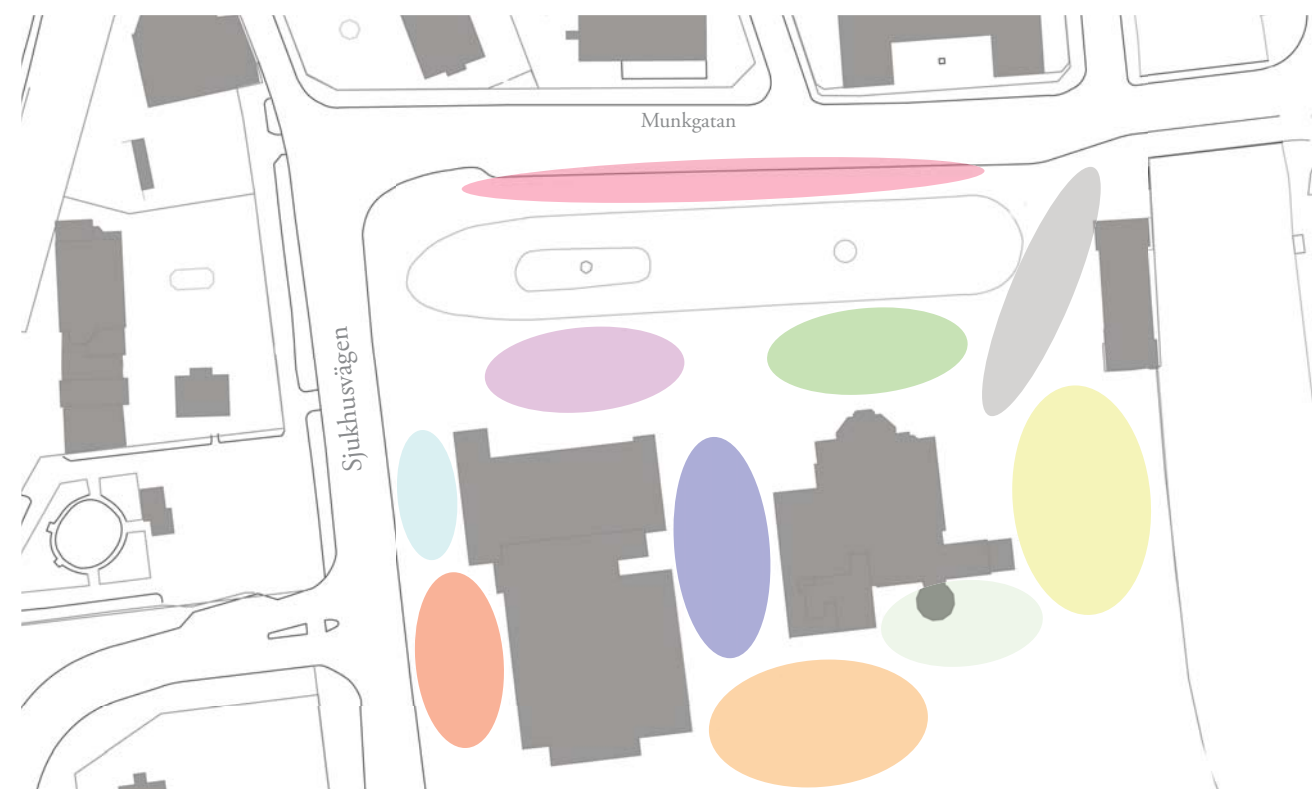
Svettis entréplats ska ha en tydlighet mot gatan och ytan ska tillföras element som gör entrén representativ.

Tillbyggnaden till Svettis entré ska tillföra en tydlighet mot gatan, inrymma cykelparkering och ha en öppen inbjudande entré till Stadsparken.

Nya entrén innebär förändringar av mötet med Stadsträdgården som idag består av en trädunge. Vägsystem och välkomnande paradplantering skall tillföras.

Skapa en bredare yta mellan dammen och gatan. Möjliggöra sittplatser mot dammen.

Flustrets slutna serving flyttas till söderläge mot Stadsträdgården.

Förslaget

Övergripande

Förslaget utgår ifrån idén att skapa en länk mellan stadskärnan och Stadsträdgården. Förslaget innebär att Svandammen får en torglik karaktär med en öppenhet som ger god överblickbarhet över hela platsen. Siktlinjer, rörelsemönster, markmaterial och den nya bron över dammen ger besökaren en tydlig rörelse mellan stad och park. En ny bro har tillkommit över dammen för att förstärka rörelsen mot den nya entrén mellan Flustret och Svettis. Svandammen blir utformad för att vara en välkomnande entré oavsett om besökaren är på väg från staden till parken eller vice versa.

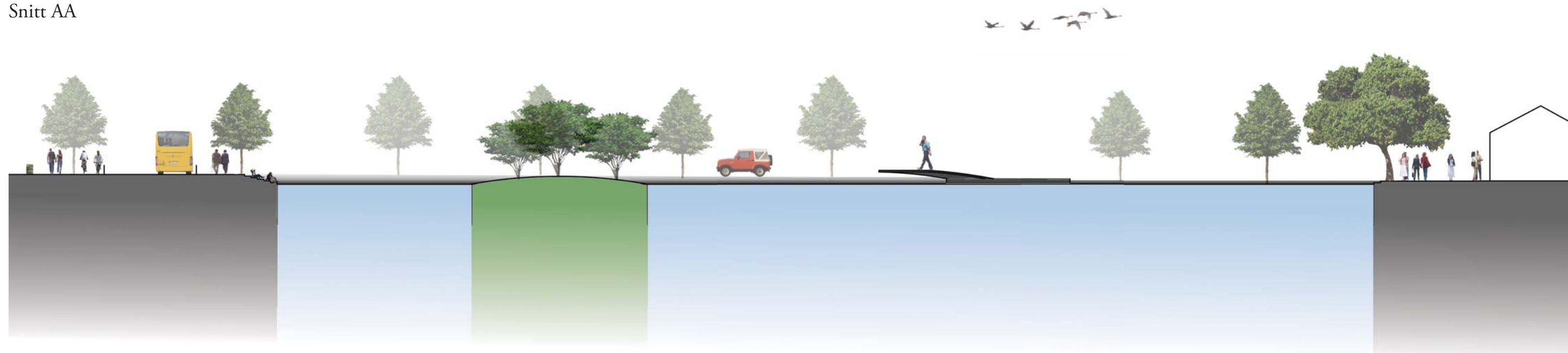
Det som är kvar från det tidigare Svandammen är de elementen som bidrog positivt till platsens karaktär. Det är dammen, fågelön och fontän samt den historiska och vackra fontänen öster om Flustret och det ståtliga pilträdet framför Pumphuset.

Platsens vegetation, markmaterial och övriga element och detaljer har fått en ny utformning som bidrar till att Svandammen blir ett tydligt stadsrum med en sammanhållen karaktär.

Sharedspacelösningen är en del av den nya torgkaraktären och är viktig för att Svandammen ska få ett sammanhängande golv.

Övergången mellan Svandammen och Stadsträdgården har utformats på så sätt att de glider in i varandra. Parkens grönska och mjuka former tar sig in på Svandammen och övergår i att skapa avbrott i Svandammens golv med beläggning i stora mjuka former.

Snitt AA

- 1. Entré
- 2. Cykelparkering
- 3. Vistelseyta
- 4. Flustrets uteservering
- 5. Flustrets slutna uteservering
- 6. Bro över dammen
- 7. Paradplantering
- 8. Handikapparkering

Trafik

Shardspace tillämpas på Svandammen och gaturummet ligger därmed i samma marknivå som övriga platsen. Gaturummet minskats för att ge plats åt bredare gångbana på sidorna om körbanan samt att cykelbanan ligger längs Munkgatan. De tidigare fyra körfälten blir i förslaget två vilket uppfattas trångt och främjar lägre hastigheter. Det bidrar till en säkrare och lugnare plats. Sharedspaceytan får organiserad utformning med pollare som definierar körbanan.

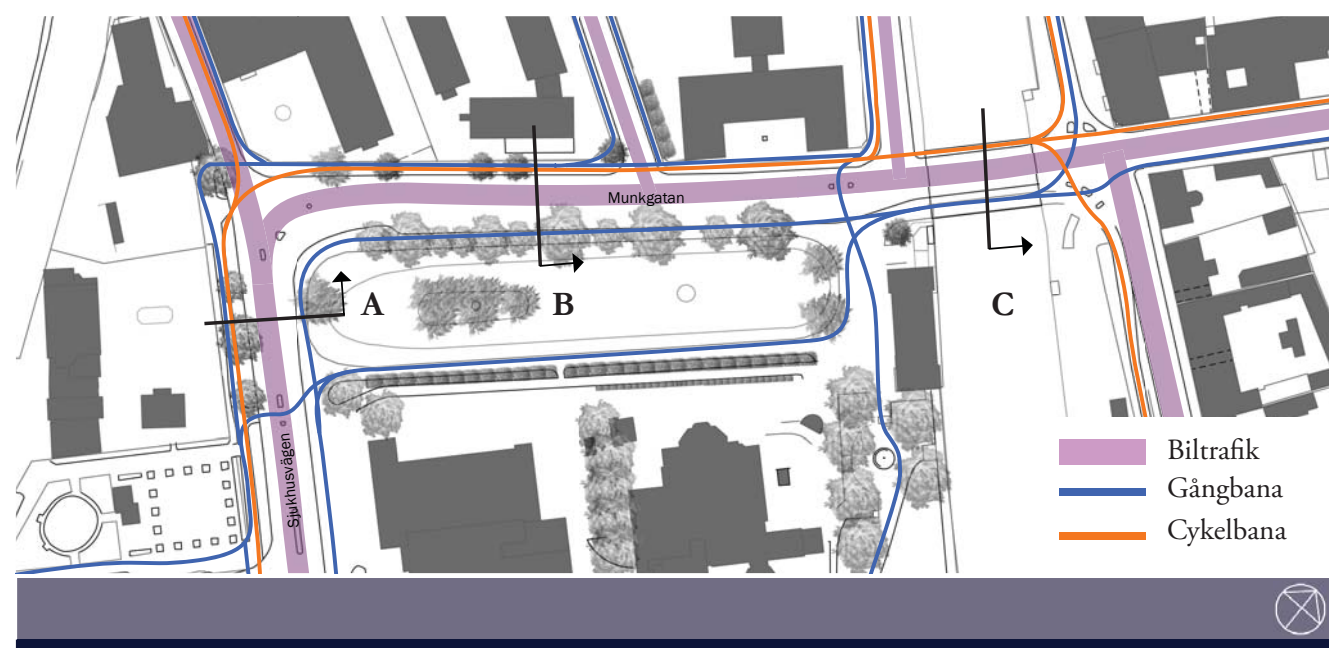
Korsningen Sjukhusvägen/Munkgatan förtydligas. Skyltar, refuger och linjer i marken försvinner och T-korsets styrs efter trafikanternas hänsynstagande. Det tidigare dolda stoppet för biltrafikanter som kommer norrifrån på Nedre Slottsgatan mot T-korset flyttas fram vilket skapar bättre sikt mot Munkgatan.

Trädallén som följer hela gaturummet vid Svandammen kommer att skapa ett tydligt gaturum som tillsammans med pollarna gör det enkelt för bilisterna att navigera på platsen.

T-korsat Munkgatan/Sjukhusvägen förskjuts något söderut vilket innebär bättre sikt mot Munkgatan för bilister som kommer norrifrån på Nedre Slottsgatan.

Cykelbanans nya sträckning längs den norra sidan om Munkgatan och vidare längs Sjukhusvägen kommer att medföra att cyklister kommer passera T-korsat. Sharedspaceytan sänker hastigheten på Svandammen och gemensamma ansvaret kommer innebära att cyklister och bilister löser mötet genom att ta hänsyn till varandra.

Den nya sträckningen minimerar konflikterna mellan cyklister och fotgängare vilket ger förutsättning för Svandammen att bli en vistelseyta. Det innebär även att cykel- och gångtrafik separeras på Islandsbron vilket medför en säkrare och behagligare överfart. Cykeltrafiken förbjuds inte i Stadsträdgården men hänvisas till cykelbanan.

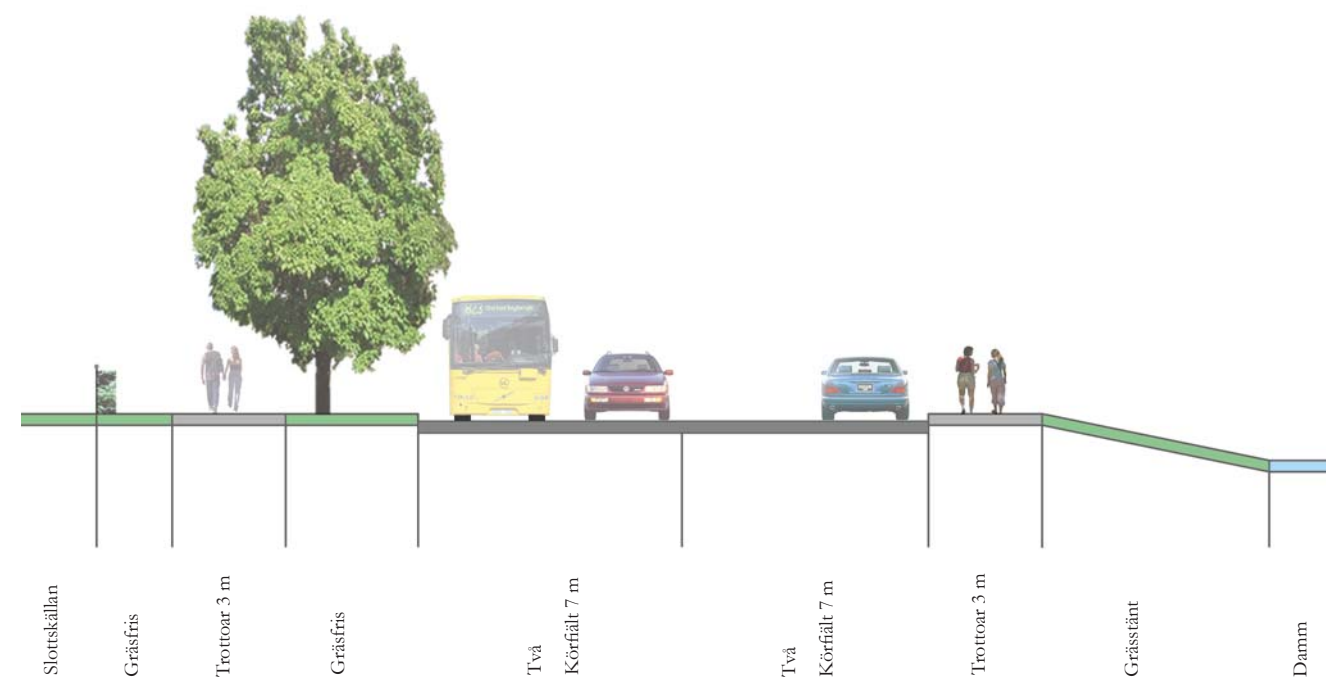

Sjukhusvägen

Snitt A

Före

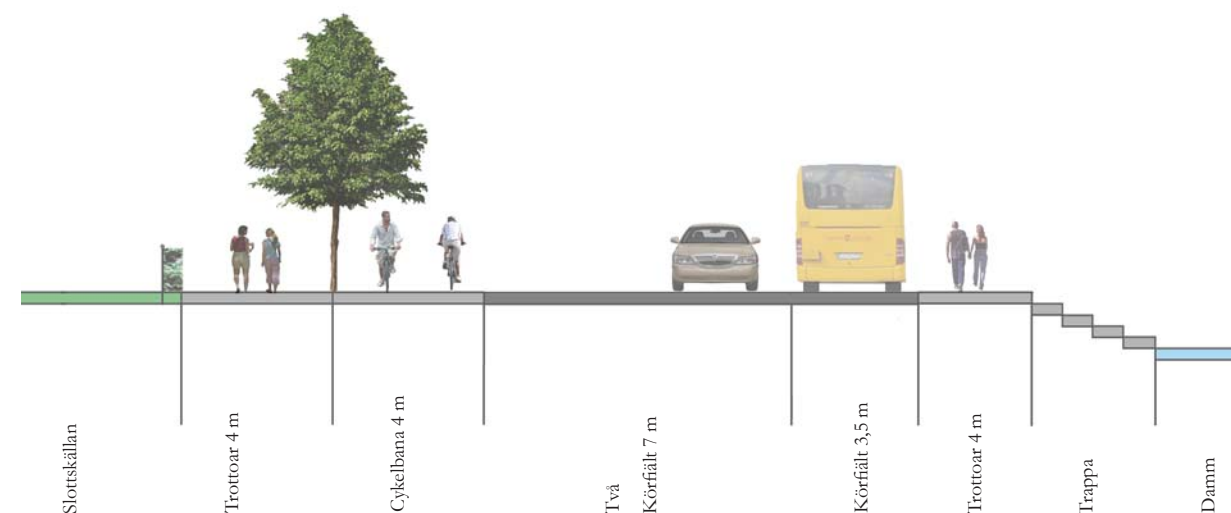
1:200

Snitt A

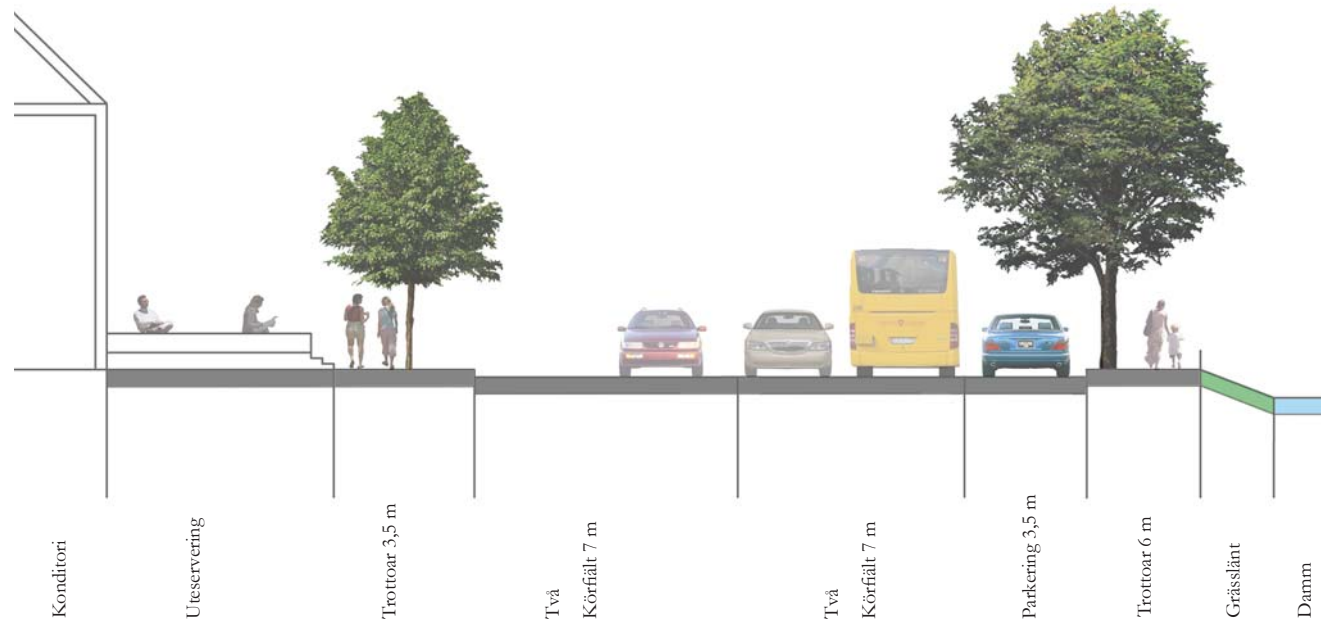
Efter

1:200

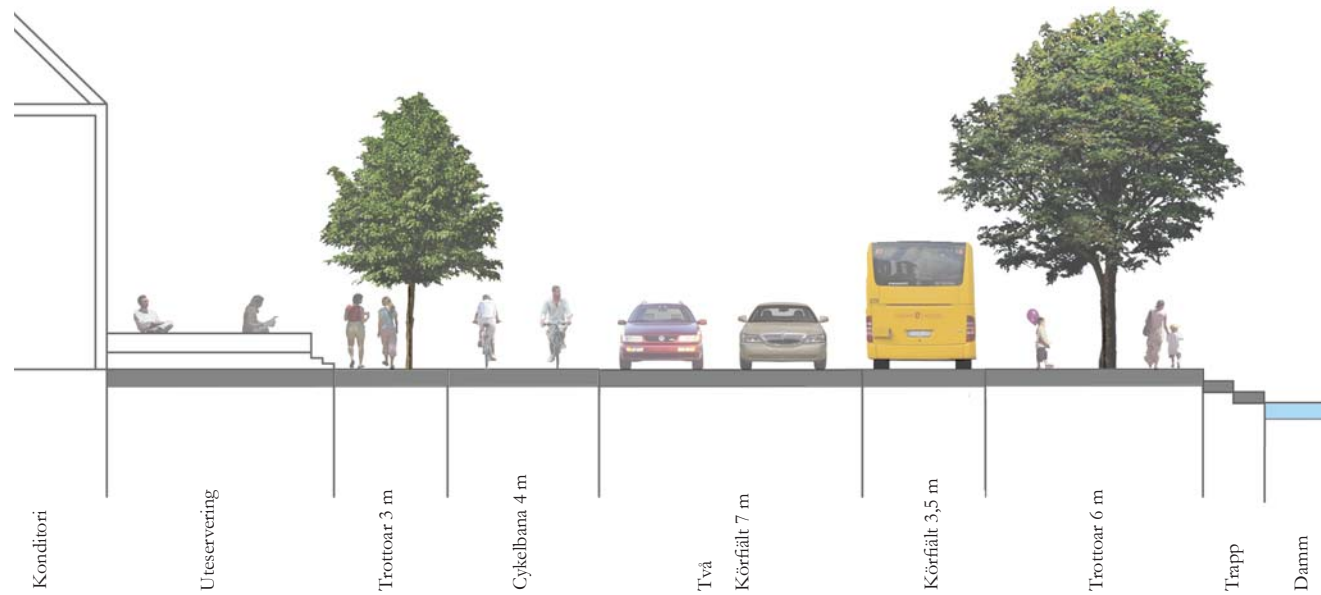

Munkgatan

Snitt B Före 1:200

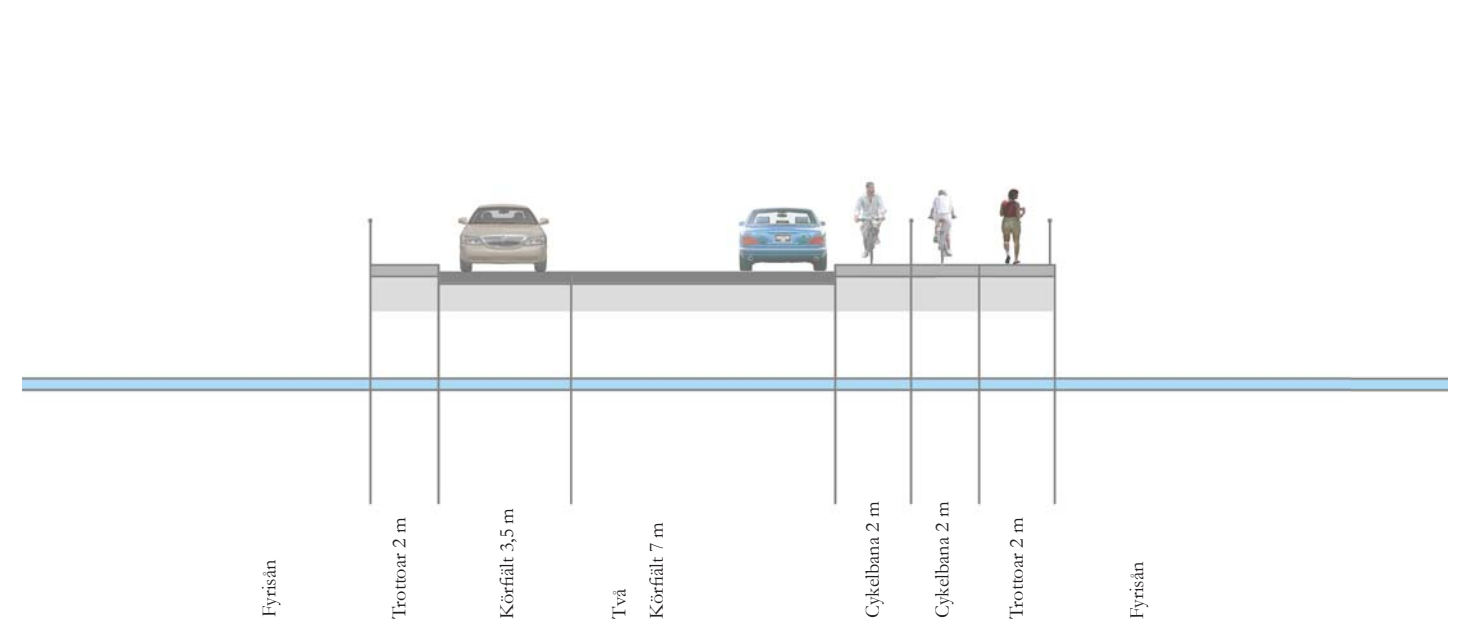

Snitt B Efter 1:200

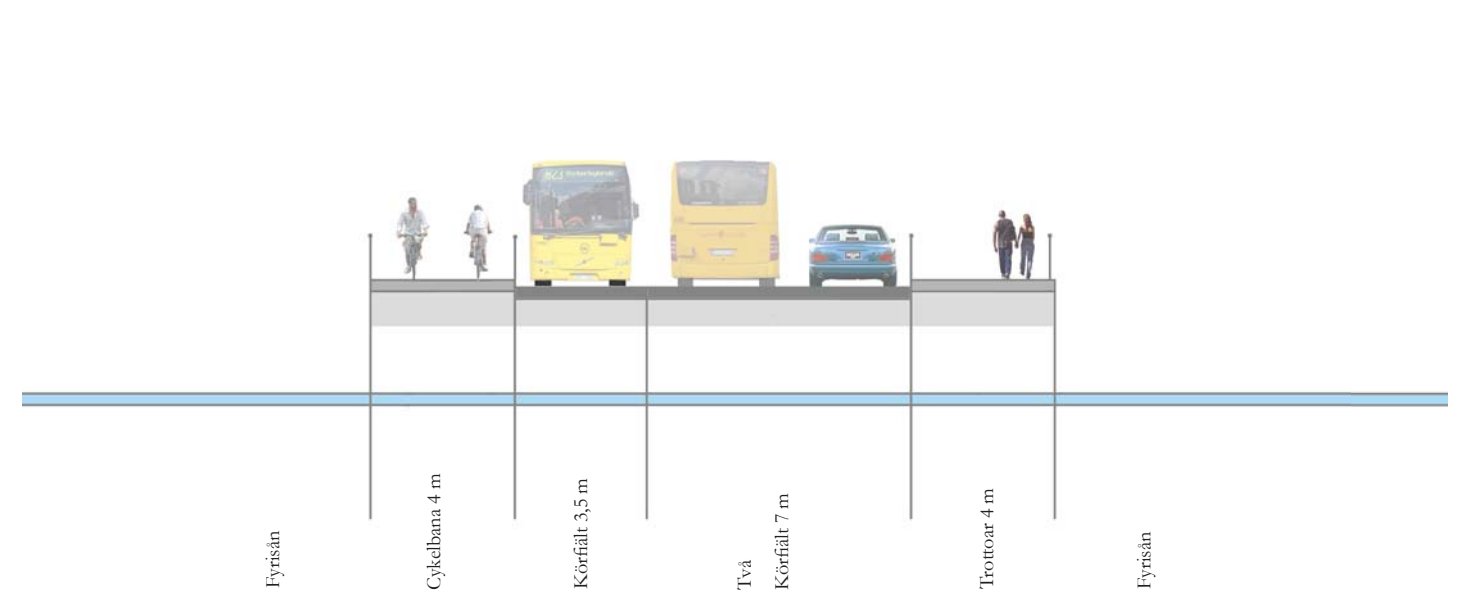

Islandsbron

Snitt C Före 1:200

Snitt C Efter 1:200

Entréer

Utvecklingen av entréerna bidrar till att Svandammen går från att vara en barriär mellan stadskärnan och parken till att bli en entréplats. Den östra och den mittersta entrén fungerar som jämbördiga huvudentréer.

Entrépassagerna välkomnar besökaren med breda och tydliga öppningar. Oavsett om besökaren befinner sig i Stadsträdgården eller vid Svandammen så visar passagerna intressanta element på båda sidor som skapar intresse hos besökaren.

Stadsparkens paradplanteringar syns tydligt från Svandammen och visar upp parken. Det hårdgjorda, vattenytan i dammen och fontäner syns från parken och signalerar att här börjar staden.

Den mittersta passagen som tidigare var en baksida vänds i förslaget till en framsida. Här föreslås den framtida verksamheten i Svettis och den nya byggnaden har möjligheten att ta steget ut på Svandammen och reducera gränserna mellan inomhus och utomhus. Den mittersta passagen är även utformad för att en lastbil ska kunna angöra vid Flustrets varuintag.

Den östra entrén har kvar sina fyra storväxta lindar som ramar in den historiska fontänen framför flustret. Entrén har blivit betydligt vidare då Flustrets inhägnade uteplats flyttas till Flustrets baksida mot Stadsträdgården.

Den västra entrén har genomgått förändringar som innebär att den anpassats till busshållplatsen och att skymmande vegetation tagits bort.

Cykelparkering har tillförts vid den östra och västra entrén.

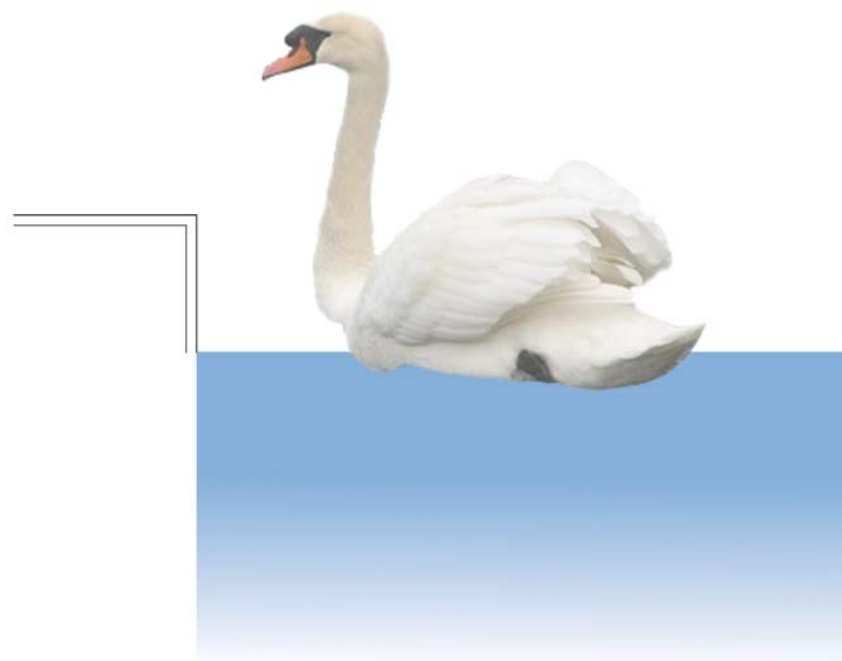
Perspektiv från dammen mot den nya entrén mellan Flustret och Svettis

Dammen

Den nya utformningen behåller dammen som huvudelement på platsen. Dammens tidigare parkmässiga utformning ändras till att få ett mer stadsmässigt uttryck.

Målet med utformningen är att skapa en bättre kontakt med vattnet vilket medför att vattennivån höjdes till strax under marknivå samtidigt som staketet tas bort. Dammens nya utformning behåller den ovala formen och gör kortsidorna likformade vilket medför en mer enhetlig form.

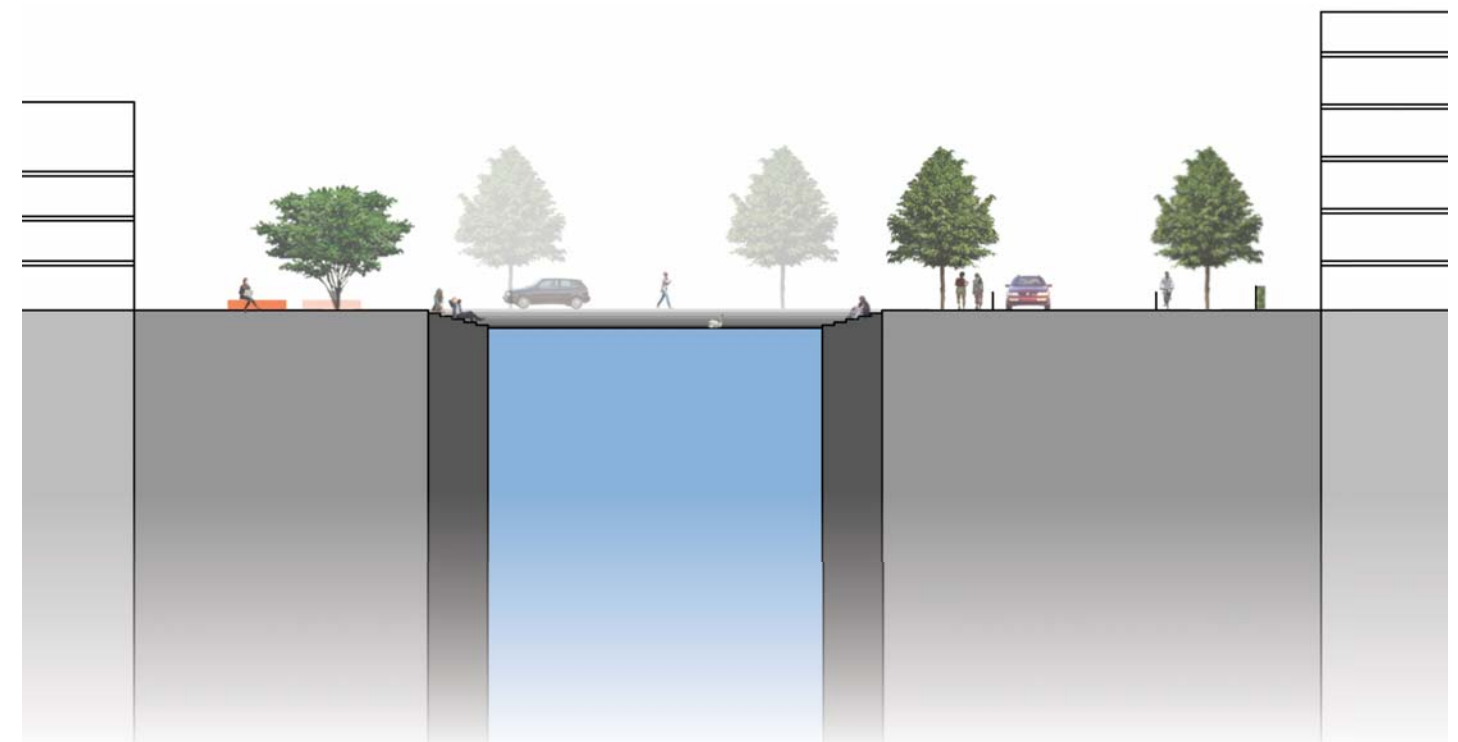
Höjdskillnaden tas upp i västra änden av dammen genom en nedtrappning mot vattenytan. Fågelön har minskat i storlek till förmån för den nya bron som binder ihop de båda sidorna och sätter fokus på den nya entrén mellan Flustret och Svettis. Nytt tillägg till dammen är bron som har tillkommit för att förstärka flödet från Trädgårdsgatan till Stadsparken. Den befintliga fontänen upprustas till ursprungligt skick och centreras i vattenytan öster om bron.

För att skapa en tydligare kontakt med vattnet för människorna på platsen så finns inget staket i förslaget. Staket som tidigare omgav dammen höll svanen från att lämna området.

Svanar har korta ben och är kapabla att gå på horisontell och även lutande mark men inte ta sig över vertikala hinder utan sin förmåga att flyga, vilket innebär att svanarna inte kommer kunna ta sig över kanten från vattenytan till markytan. (1)

Snitt BB

Vistelse vid dammen

Utöver sin funktion som länk mellan två delar i staden syftar förslaget till att Svandammen ska bli en plats att vistas på. Det innebär inte bara att skapa förutsättningar för de besökare som är i rörelse utan även för den som vill stanna på platsen.

Det tidigare gömda Flustret exponerar i förslaget sin vackra fasad och visar sin existens vilket markeras ännu tydligare genom den nya uteserveringen mellan byggnaden och dammen.

På motsatt sida om den nya entrén mellan Svettis och dammen, vägs Flustrets privata uteservering upp av en offentlig möblering. Runt hela dammen finns olika former av sittplatsmöjligheter.

Höjdskillnaden vid dammens västra kortsida tas upp av en amfiteater lik nedtrappning som är tänkt att vara sittplatser med nära kontakt med vattnet. Längs dammens norra långsida finns även bänkar mot gatan. Det går även att sitta runt hela dammen på trappstegen som är gränsen mellan torgytan och vattnet.

Platsen mellan Flustret och Svettis var tidigare en baksida som nu vänds till en attraktion genom att sociala aktiviteter med anknytning till det som pågår i Svettis kan flyttas utomhus när vädret och årstiderna tillåter.

Dammens närvaro, fågellivet, de exponerade fasaderna och lugnet på platsen i kombination med den öppna karaktären bidrar till att Svandammen blir en plats för vistelse och sociala möten.

Perspektiv mot vistelseytan mellan Svettis och dammen

Perspektiv mot Flustrets uteservering

Busshållplatser

Den nya stomlinjens dragning genom Svandammen via Munkgatan/Sjukhusvägen kommer att medföra en ökad busstrafik på platsen. (1)

Svandammen är en attraktiv knutpunkt, busshållplatser är dock opassande av flera anledningar.

Dels så rymmer de redan smala trottoarerna inte bussfickor samt att stående bussar skulle stoppa upp trafiken vid av och påstigning.

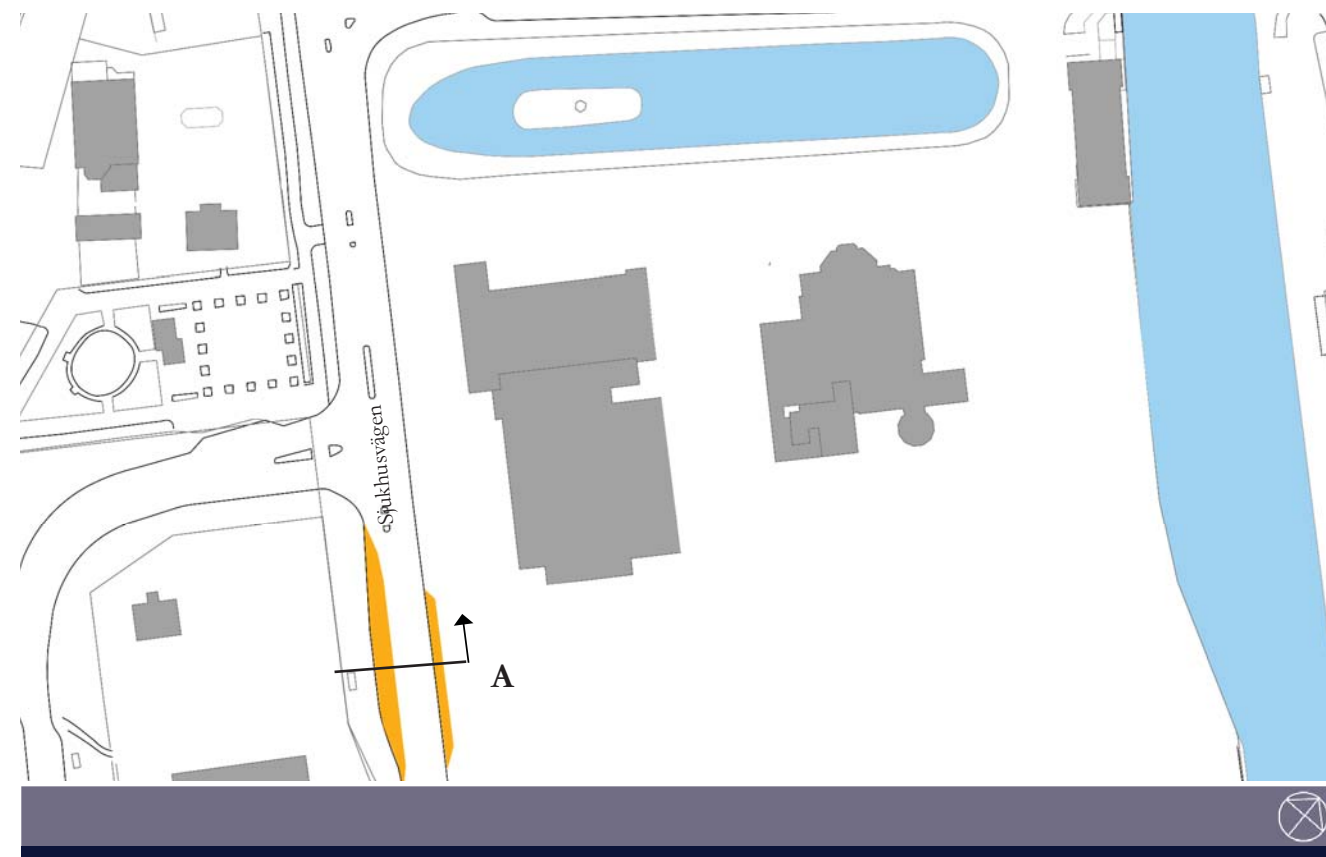
Det starkaste argumentet mot busshållplatser på Svandammen är att det skulle bli ett busstorg. Det är en stor skillnad på passerande bussar och bussar stående på tomgång. Platsens lugn skulle störas kraftigt i och med bullret från tomgången. Utöver de argumenten innebär Sharedspacelösningen att tillgänglighetskraven inte uppnås eftersom det inte är möjligt att bygga med upphöjd kantsten. (Trafikverket 2012)

Den norrgående filens nuvarande busshållplats är förlagda ett par hundra meter från Svandammen, söderut längs Sjukhusvägen. Det är långt ifrån stadskärnan och busshållplatsen föreslås få en ny placering mitt emot södergående bussficka.

Hållplatserna förläggs i den befintliga bussfickan i södergående riktning, samt att den norrgående körriktningens busshållplats förläggs mitt emot den befintliga hållplatsen. Åtgärden innebär att hållplatserna får en central placering utan att hindra bakomvarande fordon eller störa livet på Svandammen.

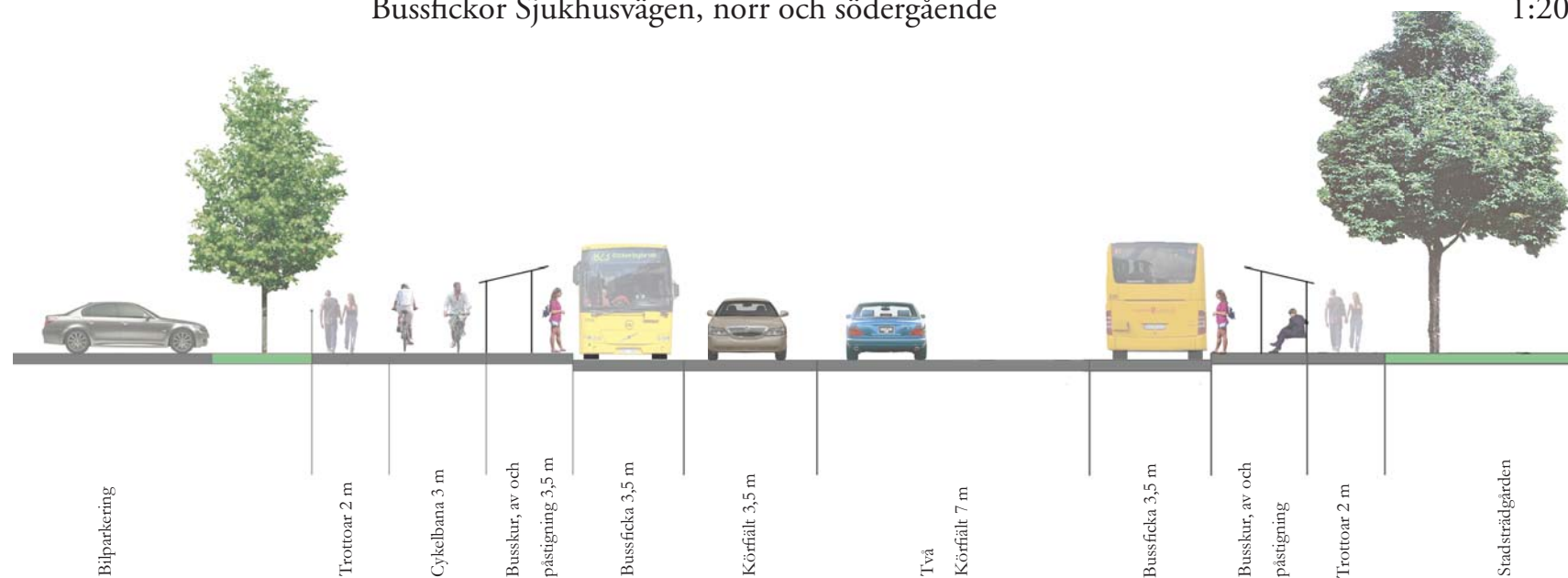
Busshållplatsen i södergående riktning blir kvar vid nuvarande bussficka. Bilvägen behåller sin nuvarande utformning. Busshållplatsens av- och påstigningsyta komprimeras mot gatan för att ge plats åt gång- och cykelbana. Trottoar och cykelbana smalnas av tillfälligt bakom busskuren.

Det är viktigt att trafiken inte stoppas på Sjukhusvägen eftersom ambulans utryckningsstation är belägen längre söder ut på Sjukhusvägen.

Bussfickor Sjukhusvägen, norr och södergående

1:200

Perspektiv över Svandammen

Diskussion

Visionen om Svandammen som länk mellan Uppsalas stadskärna och Stadspark svarar tillsammans med utformningen av platsen på min forskningsfråga.

Den nuvarande utformningen av Svandammen är ett resultat av tillägg och förändringar över tid. Förändringarna har prioriterat trafiken och exkluderat fotgängare, vistelse och entréfunktionen. Förhållandet mellan fotgängare och trafikanters behov behöver balanseras så att bådars behov tillgodoses. Resultatet av förslaget visar att Svandammen kan utformas till att bli en välfungerande knutpunkt som tillfredställer trafikens behov, samtidigt som den gående människans behov tillgodoses.

Mitt resultat har också en grund i förhållningssättet att Svandammen skulle utformas till att bli en sammanhållen plats. Den rektangulära torgytan och enhetlighet i växtmaterial, markbeläggning och möbler är exempel på element som gör att Svandammen i förslaget uppfattas som en sammanhållen plats.

Forskningsfrågan behandlar dels frågan om att skapa en attraktiv och funktionell plats samt att Svandammen skulle vara en länk mellan stadskärnan och Stadsträdgården. Under gestaltningen upplevde jag inte att det var svårt att kombinera den mer övergripande frågan om länken och det mer platsspecifika i det funktionella och attraktiva. Tvärt om så passade kombinationen bra och underlättade de val som jag gjorde. Ett exempel är trafiksepareringen som är förutsättningen för både ett attraktivt liv runt dammen vilket även underbygger möjligheten att öppna upp mot Stadsträdgården.

Svårigheterna i gestaltningen var att hitta en nivå som gjorde förslaget förståeligt samtidigt som det är en vision. Det är viktigt att förslaget ses som en vision och inte som en färdig gestaltning. Det går bland annat att hitta svagheter i torgytans möten med omgivande mark och det behöver vidareutvecklas hur entréerna till

byggnaderna ska utformas.

Ur bevarandeperspektiv tror jag att det kan bli kontroversiellt att förändra Svandammen eftersom platsen har en så pass lång och betydande historia i Uppsala. Jag anser att det är viktigt att belysa bevarandefrågan från flera perspektiv.

Historiskt har Svandammen utvecklats efter tidens behov sedan 1200-talet. Det är således relevant att ställa sig frågan vad som är ett historiskt arv? Är det de materiella ting från förr, eller är det att föra traditionen om en plats som är aktuell och fungerar med samtiden? Svaret anser jag vara att båda är viktiga att bejaka och att alla platser och situationer behöver en egen värdering. Generellt anser jag dock att bevarandet av materiella ting på platser som har historisk förankring idag tar för stor plats och att det finns en risk att det indirekt förmedlar budskapet ”att det var bättre förr”, vilket i sig kan medföra en negativ inställning till ”det nya”.

Mitt förhållningssätt har under arbetet med Svandammen varit att det är viktigt att platsen utvecklas för att passa dagens behov. Jag har även bedömt att Svandammen har historiska element som är värda att bevara då de bidrar till att höja platsens värde. Jag känner att arbetet med Svandammen varit utvecklande för min förmåga att förhålla mig till en historisk plats som utvecklas efter dagens behov.

Metod och källor

Mina val av metoder har format resultatet för detta arbete. De metoder som jag valt att använda i arbetet har valts för att kunna svara på min forskningsfråga. Arbetsprocesserna som jag använt mig av har varit analys- och gestaltningsmetoder samt att jag har med en teoretisk del som handlar om fördjupning av tre viktiga aspekter på Svandammen.

Analysmetoderna är konstruerade efter inspiration och egna utdrag av Kevin Lynchs analysmetoder från boken *Image of the City* (Lynch, 1960) och Gordon Cullens bok *The consise townskape*. (Cullen, 1961)

Analyserna leder fram till en sammanfattning av det viktigaste att bejaka på platsen, som tillsammans med referensobjekten ligger till grund för visionen som mynnar ut i ett program för Svandammen. Programmet bildar ett ramverk med riktlinjer för den fortsatta gestaltningen.

Efter att programmet var gjort upplevde jag att min gestaltning skulle medföra stora förändringar på Svandammen, vilket medfört att jag ifrågasatte mig själv och mitt skapande. ”Uppfattar jag platsens behov och karaktär rätt? Är jag rätt ute med riktlinjerna inför gestaltningen?” Jag tog då hjälp av studiekamrater, min handledare Tomas Eriksson och Karin Åkerblom på kommunen för att få kritik på mitt så långt gångna arbete och mina slutsatser. Åsikterna från dessa personer bekräftade i vissa fall min uppfattning om platsen och i andra gav de mig nya infallsvinklar. Kritiken från dessa personer breddade min förståelse för platsen och hjälpte mig i min fortsatta gestaltning.

Källorna som jag använt mig av i arbetet har dels kommit från insamlat material som upplyst mig och inspirerat mig i mitt arbete. Det har även varit ett sökande efter källor för att underbygga min uppfattning i olika frågor. Det har ofta hänt att jag har fått ifrågasätta var min uppfattning kommer ifrån och det har varit nyttigt att tänka över mina ställningstaganden. Jag har upplevt det som att metoderna som jag använt mig av har varit enkla att välja då min forskningsfråga varit relativt konstant under arbetets gång.

Vision och tekniska lösningar

Förslaget är utformat för att ge Uppsala kommun en vision om hur Svandammen kan utvecklas för att i framtiden bli ett välfungerande stadsrum. Jag har velat hitta lösningar för platsens användare, funktioner och struktur. Jag anser det nödvändigt att fortsätta arbetet med att på en mer detaljerad nivå undersöka tekniska lösningar så som exempelvis höjdsättning, materialval och torgytans möte med anslutande vägar och Stadsträdgården.

Framtiden

Jag är övertygad om att Svandammen kan bli ett välfungerande entrérum som skapar bättre koppling mellan stadskärnan och Stadsträdgården. Jag är också övertygad om att det måste ske genom att det tas ett helhetsgrepp om platsen. Svandammen är i grunden inte ett problem som behöver lösas utan snarare en möjlighet till att skapa en unik plats med många värden. Platsen är rik på händelsefull omgivning, omges av byggnader med hög nivå och har en attraktionskraft som dagligen lockar en stor andel av Uppsalas invånare att vistas eller passera platsen. Min förhoppning är att detta arbete kan lägga grund för Uppsala kommuns framtida utveckling av Svandammen.

Källförteckning

Skriftliga Källor

Lynch, Kevin (1960). Image of the city. Cambridge: M.I.T. Press

Cullen, Gordon (1961). The concise townscape. London: Architectural press.

Lagerström, Rasmus (2012). Nya Stadsparken . Opublicerat examensarbete, institutionen för stad och land, SLU.

Wahlström, Ulrika (1996). Stadsträdgården i Uppsala, En stadsparks historia och nutida beskrivning. Uppsala: Istitutionen för konstvetenskap.

Andersson, Karin (1993). Svensk landskapsarkitektur, från 1600- tal till 1900- tal - några exempel. Stockholm: Istitutionen för landskapsplanering, SLU.

Wretin, Karin (1980). Slottskällan i Uppsala, rivning- eller bevarandeobjekt?. Stockholm: Istitutionen för konstvetenskap

Kaplan, Rachel, Kaplan Stephen (1998). With People in Mind, Desig and management of everyday nature. Washington D.C.: Island Press.

Stahre, Nils-Gustaf; Fogelström, Per Anders (1986). Stockholms gatunamn: innerstaden. Stockholm: Liber/Allmänna förlaget.

Rågdahl, Elisabeth (2008) Intelligent vattendesign Examensarbete vid institutionen för stad och land, SLU Ultuna

Hobhouse, Penelope (2004). Trädgårdskonstens historia 3000 år.Natur och Kultur/Fakta

Asker, Bertil (1986). Stockholms Parker, Stockholms tekniska historia 2. Stockholm: Liber.

Elektroniska källor

Uppsala Universitet 2011 tillgänglig:
<<http://www.botan.uu.se/Historia/Historia.html>> (2011/10/05)

Hitta brf 2011 tillgänglig:
<<http://www.hittabrf.se/Brf.asp?Organisationsnr=717600-0946>> (2011/11/10)

Hitta brf 2011 tillgänglig:
<<http://www.fastighetssverige.se/artikel/akademiska-hus-saljer-svettishuset-1175/>> (2011/11/02)

Kungsträdgården 2011 tillgänglig:
<http://www.kungstradgarden.se/web/Parken_da_och_nu.aspx> (2011/11/05)

Norrköpings kommun 2011 tillgänglig:
<<http://www.norrkoping.se/kultur-fritid/museer/konstmuseum/offentlig/enighet/>> (2011/10/16)

Trafikverket 2012 tillgänglig:
<http://www.fot.se/documents/2010_122_attraktiva_stadsrum_for_alla_shared_space.pdf> (2012/01/06)

Trafikverket 2012 tillgänglig:
<http://www.trafikverket.se/PageFiles/10777/Forstudie_Trafiksakerhetsatgarder_Tarnsjo_sidan39-58.pdf> (2012/02/10)

Bildkällor

Andersson, G. (1973). Linköpings trädgårdsförening. [Elektronisk] Trädgårdsföreningens vänner. Tillgänglig: <http://hortus.blogg.se/> [2011-10-20]

Danninger, T. (2012). Folketspark huskvarna. [Elektronisk] Kultur i natur hemsida. Tillgänglig: <http://kulturinatur.blogspot.com/2012/02/folkets-park-i-huskvarna.html> [2012-03-01]

Johansson, J. (2012). Nybroplan. [Elektronisk] Weatherpage hemsida. Tillgänglig: <http://www.weatherpage.se/ballongtur.htm> [2011-12-20]

Okänd. (2010). Nybroplan 1950- tal. [Elektronisk] Stockholmskällans hemsida. Tillgänglig: <http://www.stockholmskallan.se/Soksida/Post/?nid> [2011-12-12]

Hasselblad, H. (2010). Fontän Skvallertorget. Ej publicerad

Hasselblad, H. (2010). Damm Fredrikshamn. Ej publicerad

Diehn, A. (2010). Kungsträdgården. [Elektronisk] Blogg. <http://www.diehn.se/?s=Kungstr%C3%A4dg%C3%A5rden> [2011-11-02]

Johansson, J. (2012). Kungsträdgården. [Elektronisk] Weatherpage hemsida. Tillgänglig: <http://www.weatherpage.se/ballongtur.htm> [2011-12-20]

Muntliga källor

Åkerblom, Karin, Processledare, Uppsala Kommun, 2011-08-24

Ekman, Sven, Trafikplanerare, Uppsala Kommun, 2011-08-20

Kalle Hammarberg, Veterinär , fågelexpert, 2012-01-16